

Informācijas atklātības princips: teorija un prakse Latvijā

Mg.iur. Kristīne Jarinovska, Izglītības un zinātnes ministrijas valsts sekretāre, LU Juridiskās fakultātes doktorante

Mūsdienu demokrātiskas valsts pamatā ir dažādas izcelsmes informācijas kopums (normatīvie akti, administratīvie akti, politikas plānošanas dokumenti un tiesu prakse). Lai palīdzētu sabiedrībai saprast valsts uzbūvi, tās tiesības un pastāvošās likumsakarības, vairākums demokrātisku valstu pasludina un atbalsta informācijas atklātības principa īstenošanu. Tomēr daudzi zinātnieki uzskata, ka informācijas atklātības princips ir demokrātijas nāves, nevis tās papildījuma simbols,¹ jo sabiedrības nepieciešamību pēc informācijas nosaka tās neuzticība valsts varu īstenojošām institūcijām. Tādēļ informācijas atklātības princips ir pretrunīgs princips, kuru nevar vienādot ar jēdzienu "demokrātija".

Latvija, sekodama demokrātisko valstu vairākumam, ir ieviesusi savā tiesību sistēmā informācijas atklātības principu. Izstrādājot normatīvos aktus, kas regulē informācijas atklātības principa īstenošanu, Latvija sākotnēji sekojusi vispārīgajām Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas un citu starptautisko cilvēktiesību dokumentu norādēm par to, kā valstij ir jāīsteno informācijas atklātības princips, nepievēršot pārlietu lielu uzmanību informācijas atklātības principa īstenošanas mehānismu atrunāšanai normatīvajā līmenī. Tādēļ kopš 1998.gada, kad tika pieņemts Informācijas atklātības likums, un līdz pat šā gada 2006.gada 1.februārim, kad stājās spēkā pēdējie Saeimas izdarītie grozījumi Informācijas atklātības likumā, valsts varu īstenojošām institūcijām bija pārlietu liela rīcības brīvība informācijas atklātības principa īstenošanā.

Tieši tāpat kā normatīvajos aktos, arī teorētiskos un praktiskos pētījumos informācijas atklātības princips Latvijā nav izpelnījies pietiekamu uzmanību. Tādēļ Latvijā ir ļoti maz pētīts šā tiesību principa saturs un vēl mazāk - šā tiesību principa piemērošanas prakse. Savukārt tie pētījumi, ko ir veikusi šī raksta autore, nevalstiskā organizācija "Sabiedrība par atklātību - "Delna"" vai Latvijas Universitātes Cilvēktiesību institūts, vairākus gadus nebija guvuši pienācīgu uzmanību. Tādēļ informācijas atklātības princips un tā īstenošana Latvijā vairākus gadus tika nopietni kritizēta.²

Šā gada 1.februāris, kad stājās spēkā pēdējie Saeimas izdarītie grozījumi Informācijas atklātības likumā, ir uzskatāms par brīdi, kad Latvijas tiesību sistēmā noticis būtisks pavērsiens informācijas atklātības principa izpratnē un īstenošanā - teorija ir īstenojusies praksē. Izstrādājot grozījumus Informācijas atklātības likumā, tika ņemta vērā vairāku gadu garumā izteiktā kritika un priekšlikumi informācijas atklātības principa īstenošanas uzlabošanai. Tādējādi šobrīd Informācijas atklātības likums ne tikai atspoguļo vispārīgas starptautisko cilvēktiesību dokumentos ietvertās prasības valsts varu īstenojošām institūcijām attiecībā uz to, kā īstenojams informācijas atklātības princips, bet arī teorētiskos un praktiskos atklājumus, kas nodrošina informācijas atklātības principa veiksmīgāku un Latvijas tiesību sistēmai piemērotāku īstenošanu.

Raksta mērķis ir atklāt informācijas atklātības principa saturu, vietu un nozīmi Latvijas tiesību sistēmā. Rakstā tiks atklāti ne vien teorētiskie informācijas atklātības principa aspekti, bet arī sniegts ieskats par tām izmaiņām, kas notikušas, pateicoties Informācijas atklātības likuma grozījumiem, kas stājās spēkā 2006.gada 1.februārī.

Informācijas atklātības principa saturs un nozīme

Iepazīstoties ar darbiem, kas veltīti informācijas atklātības principa analīzei, var konstatēt, ka jēdziens "informācijas atklātība" ir neskaidrs un ne vienmēr daudziem autoriem nozīmē vienu un to pašu. Informācijas atklātība ir saistīta ar vienu no cilvēka pamattiesībām - vārda brīvību. Tomēr administratīvajās tiesībās jēdziens "informācijas atklātība" iegūst daudz specifiskāku saturu, proti, to saista ar tiesībām uz informācijas pieejamību.³

1. Informācijas atklātības principa saturs

Informācijas atklātības princips parasti tiek uzskatīts par daļu no vārda brīvības. Šāda principa izpratne ir ieviesusies no dažādiem starptautiskiem cilvēktiesību dokumentiem [Vispārējā cilvēka tiesību deklarācija (19.pants), Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (19.panta otrā daļa) un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (10.panta pirmā daļa)]. Visos šajos cilvēktiesību dokumentos ir līdzīga informācijas atklātības principa izpratne, proti, informācijas atklātība tiek uzskatīta par vārda brīvībai piederošu elementu. Piemēram, Vispārējās cilvēka tiesību deklarācijas 19.pants paredz: "Katram cilvēkam ir tiesības uz pārliecības brīvību un tiesības brīvi paust savus uzskatus: šīs tiesības ietver brīvību netraucēti palikt pie saviem uzskatiem un brīvību meklēt, saņemt un izplatīt informāciju un idejas ar jebkuriem līdzekļiem neatkarīgi no valstu robežām."

Normā lietotie vārdi "šīs tiesības ietver" skaidri norāda, ka "brīvība meklēt, saņemt un izplatīt informāciju" (visi šie elementi veido informācijas atklātības principu) veido vārda brīvības daļu.

Ir vairāki pamatoti apsvērumi, kāpēc informācijas atklātības princips un vārda brīvība ir apvienoti vienā pantā. Vārda brīvība paredz, ka ir jābūt kaut kam, ko var izpaust.⁴ Ir neiespējami paust viedokli par kaut ko, ja nav praktiskas iespējas saņemt informāciju. Tātad tas, kas ir aizsargāts, ir divvirzienu dažāda veida informācijas un ideju plūsma.⁵ Tāpēc gan informācijas atklātības princips, gan arī vārda brīvība ir savstarpēji atkarīgi un kalpo kā līdzeklis, lai nodrošinātu demokrātiju un tiesiskumu.

Lai gan informācijas atklātības princips ir cieši saistīts ar vārda brīvību, tomēr to nevar uzskatīt par vārda brīvības atvasinājumu vai tās neatņemamu daļu. Tieši pretēji - kā daļa no konstitucionālajām un administratīvajām tiesībām informācijas atklātības princips ir ieguvis patstāvīgu nozīmi. Proti, tas attiecas uz indivīda spēju iegūt pieeju valsts rīcībā esošai informācijai.⁶

Tāpēc informācijas atklātības princips precizitātes dēļ tiek apzīmēts arī kā tiesības uz informācijas pieejamību. Šis apzīmējums norāda uz informācijas meklēšanu un saņemšanu kā kopumu.⁷ Tiesības uz informācijas pieejamību nav saistītas ne ar vienu no citām tiesībām. Tāpēc, lai varētu izmantot šo tiesību dotās priekšrocības, nav nepieciešams pamatojums, lai to darītu. Turklāt kā daļa no konstitucionālajām un administratīvajām tiesībām tiesības uz informācijas pieejamību ir nodrošinātas ar valsts pienākumu sniegt informāciju.⁸ Tādēļ tiesības uz informācijas pieejamību (tātad arī informācijas atklātības principu) var izmantot atšķirti no vārda brīvības.⁹

Līdzīgi ir jānošķir informācijas atklātības princips no "petīcijas" tiesībām. Neskaidrība attiecībā uz abu tiesību normu saturu parādās tikai tāpēc, ka abas tiesību normas paredz valstij pienākumu atbildēt. Atšķirība tomēr pastāv, un tā ir atrodama atbildes saturā. Attiecībā uz "petīcijas" tiesībām valstij ir pienākums atbildēt pēc būtības.¹⁰ Savukārt informācijas atklātības princips uzliek par pienākumu valstij ne tikai atbildēt, vai tai ir prasītā informācija un kur to var atrast, bet valstij arī jānodrošina pieprasītā informācija. Tātad atsevišķos gadījumos valsts varu īstenojošām institūcijām

ir pat jāmeklē informācija, lai varētu atbildēt uz informācijas pieprasījumu.¹¹ Turklāt informācijas atklātības princips norāda, ka valsts varu īstenojošām institūcijām ir jādara viss iespējamais, lai padarītu informāciju pieejamu ne tikai kā nederīgu dokumentu kopumu (precīzāk to varētu apzīmēt ar vārdu "makulatūra"),¹² bet tai ir jādara viss, lai informācija būtu pārskatāma un saprotama, tādējādi padarot to tiešām pieejamu. Tātad informācijas pieejamība un tās nodrošināšana ir neatņemama labas pārvaldības daļa.¹³

Atklātība (dažkārt saukta arī par atvērtību)¹⁴ ir vēl viens juridisks jēdziens, ko parasti saista ar informācijas atklātības principu un kas parāda skaidru nošķirumu starp informācijas atklātības principu, no vienas puses, un vārda brīvību un "petīcijas" tiesībām, no otras. Atklātības pamatideja ir radīt un uzturēt labu pārvaldību ar augstsirdības, atvērtības un sirsnīguma ieviešanu visās valsts norisēs.¹⁵ Daži savukārt apgalvo, ka informācijas atklātības princips ir ideja, ko īsteno vairāku tiesību kopums. Vienas no šīm tiesībām ir tiesības uz informācijas pieejamību, kas ir indivīda tiesības ietekmēt administrāciju. Otra ir atklātība - sabiedrības tiesības uz informāciju.¹⁶ Atklātība atšķirībā no vārda brīvības neparedz valsts varu īstenojošām institūcijām tiesības brīvi izplatīt informāciju. Tas ir pienākums. Turklāt valsts varu īstenojošām institūcijām ir jānodrošina noteikta apjoma informācija sabiedrībai neatkarīgi no tā, vai informācijas pieprasījums ir bijis vai nē. Tas savukārt atšķir informācijas atklātības principu no "petīcijas" tiesībām.¹⁷

2. Slepenība

Informācijas atklātības princips un tā izpausmju analīze būtu nepilnīga, ja vien šā principa pretstats, t.i., slepenība, paliktu neminēts. Slepenību parasti apraksta kā informācijas atklātības principa pretstatu: "[T]ā ietver klaju informācijas neizpaušanu, slēpšanu vai nobēdzināšanu, lai neļautu kādam citam zināt, izmantot vai atklāt informāciju."¹⁸

Slepenība tiek uztverta vairākās sabiedrībās par nevēlamu parādību, jo to uzskata vai nu par morāli vai tiesiski sliktu uzvedību. Tomēr līdztekus informācijas atklātības principam slepenība ir atradusi savu vietu arī demokrātiskā sabiedrībā. Daži pat apgalvo, ka slepenība sekmē demokrātiju¹⁹ tāpēc, ka tā zināmā mērā ir nepieciešama, lai aizsargātu indivīda un sabiedrības tiesības un tiesiskās intereses.

Ir iespējams identificēt trīs dažādas "slepenības" teorijas: normatīvā, uzraudzības²⁰ un reālistiskā teorija²¹. Normatīvās teorijas pamatā ir slepenības vērtēšana pēc morāles principiem. Proti, šīs teorijas atbalstītāji²² uzskata, ka "atklātība ir laba un slepenība ir slikta".²³ Tātad "informācijas turēšanai slepenībā ir maz, ja vispār ir kāds attaisnojums".²⁴ Tādējādi, pēc normatīvās teorijas atbalstītāju domām, ideāla valsts ir tā valsts, kas praktizē atklātību un kur slepenība tiek uzskatīta par izņēmumu un tiek ierobežota līdz minimumam.²⁵

Uzraudzības teorijas, līdzīgi kā normatīvās teorijas, pamatā ir morālas dabas vērtējums. Proti, slepenība tiek uzskatīta par sliktu lietu. Tomēr, atšķirībā no normatīvās teorijas atbalstītājiem, uzraudzības teorijas atbalstītāji²⁶ atklātību neglorificē. Proti, tie uzskata, ka informācijas atklātība ir līdzeklis, ko valsts izmanto, lai nepamatoti iejauktos indivīda privātajā dzīvē un kontrolētu sabiedrību. Tādēļ vienīgā pieļaujamā informācijas atklātības principa forma ir procesuālās tiesības. Šādā veidā informācijas atklātības princips pārvēršas no tiesībām par valsts pienākumu pamatot jebkuru tās pieņemto lēmumu. Tādējādi informācijas atklātības princips tās ideālā formā kalpo tikai kā līdzeklis, lai nodrošinātu lēmumu tiesiskumu un objektivitāti.

Reālistiskā teorija, atšķirībā no abām iepriekš minētajām teorijām - normatīvās un uzraudzības -, neizdara nekādus morālas dabas vērtējumus. Reālistiskās teorijas atbalstītāji²⁷ uzskata, ka "iemeslu

slepenībai ir tikpat daudz kā atklātībai".²⁸ Gan slepenība, gan arī atklātība ir cieši saistīta ar varas īstenošanu. Izmaiņas slepenībā noved tikai pie izmaiņām varas līdzsvarā.²⁹ Līdzsvara panākšana ir galvenais "reālistu" mērķis. Tātad informācijas atklātības un slepenības ideālā attiecība tiek noteikta, izvērtējot, kāda būs konkrētās attiecības ietekme uz varas līdzsvaru.³⁰

Neraugoties uz pastāvošajām atšķirībām slepenības teoriju starpā, visu teoriju pārstāvji uzskata, ka slepenība ir neatņemama mūsdienu demokrātiskās sabiedrības daļa. Neviens no šo teoriju atbalstītājiem nemēģina aizstāt informācijas atklātības principu ar konstantu slepenību. Atšķirība starp teorijām parādās attiecībā uz pieļaujamo slepenības apjomu valsts politikā un iemesliem, kas pamato slepenību. Šie iemesli noved pie atšķirīgiem priekšlikumiem, lai izveidotu un saglabātu viņu piedāvāto ideālo attiecību starp informācijas atklātības principu un slepenību.

3. Līdzsvara panākšana starp slepenību un informācijas atklātības principu

Gandrīz visas tiesības ir grūti, ja ne neiespējami, īstenot valstī, kas neatzīst informācijas atklātības principu. Piemēram, vārda brīvība pazaudētu tās vērtību tāpēc, ka uzskati un viedokļi būtu pamatoti uz nepilnīgu, subjektīvu un gandrīz visos gadījumos kļūdainu informāciju. Arī "petīciju" tiesības būtu apdraudētas. Tā kā sabiedrībai nebūtu iespējams uzraudzīt un kontrolēt valsts rīcību, valsts varu īstenojošas institūcijas sliektos noslēpt vai arī nepatiesi atspoguļot konkrēto situāciju. Visbeidzot, tiesības uz taisnīgu tiesu būtu neiespējami īstenot, jo sabiedrībai nebūtu informācijas par pastāvošo tiesību sistēmu, un tādēļ personai nebūtu iespējas izmantot savas tiesības un atbilstošā veidā pildīt savus pienākumus.

Informācijas atklātības princips kalpo gan kā sistēma, kas nodrošina valsts varu īstenojošu institūciju atbilstošu rīcību, gan arī kā valsts varas īstenošanas kontroles līdzeklis. Sistēmas, kas pamatojas uz informācijas atklātības principu, tiek uzskatītas par pietiekami efektīvām, lai nodrošinātu tiesiskumu un objektivitāti. Turklāt valsts varu īstenojošas institūcijas, apzinoties, ka to rīcību uzrauga sabiedrība, ir psiholoģiska spiediena varā un tādēļ rīkojas atbilstošā veidā. Uzraudzības mehānisma zudums noved pie valsts degradācijas un korupcijas.

Neraugoties uz visiem labumiem, ko sniedz informācijas atklātības princips indivīdam, valstij un sabiedrībai kopumā, informācijas atklātības princips nav absolūts. Padarot informācijas atklātības principu par absolūtu, tiktu apdraudētas tādas cilvēktiesības kā tiesības uz privāto dzīvi un tiesības uz taisnīgu tiesu. Turklāt informācijas pārmērīgums veicinātu subjektivitāti un diskrimināciju lēmumu pieņemšanā. Tādēļ, tā kā informācijas atklātības princips ir pretrunā ar citām tiesībām, valsts ierobežo informācijas atklātības principu.

Veids, kā informācijas atklātības principa ierobežojumi tiek veidoti, dažādās valstīs ir atšķirīgi. Tas ir atkarīgs no katras valsts uzbūves un politikas, ko valsts īsteno informācijas atklātības jomā. Neraugoties uz atšķirībām, kas pastāv starp dažādu valstu tiesību sistēmām, ir iespējams identificēt vispārēju tendenci, lai noteiktu vienotus principus informācijas atklātības principa ierobežošanai. Šīs vispārējās tendences ir atrodamas starptautiskos cilvēktiesību dokumentos. Piemēram, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 19.panta trešā daļa paredz:

"Šā panta otrajā daļā noteikto tiesību izmantošana saistīta ar īpašiem pienākumiem un īpašu atbildību. Tāpēc tās var pakļaut zināmiem ierobežojumiem, taču tie var būt vienīgi tādi, kas noteikti ar likumu un kas ir nepieciešami:

- (a) citu personu tiesību un reputācijas respektēšanai;
- (b) nācijas drošības, sabiedriskās kārtības, iedzīvotāju veselības vai tikumības aizsardzībai."

Līdzīga tiesību norma ir atrodama arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā (10. panta otrā daļa). Salīdzinot abas tiesību normas, var konstatēt vismaz dažas atšķirības ne vien domas izteiksmē, bet arī saturā. Piemēram, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā minēti vairāki iemesli, lai pamatotu informācijas atklātības principa ierobežošanu, proti, "teritoriālā vienotība", "sabiedriskā drošība", "lai nepieļautu konfidenciālas informācijas izpaušanu" un "lai saglabātu tiesas autoritāti un objektivitāti".

Analizējot ierobežojošās klauzulas, kas ietvertas Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 19.panta trešajā daļā un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.panta otrajā daļā, var konstatēt informācijas atklātības principa ierobežošanai noteiktos nosacījumus. Pirmkārt, jebkuram valsts iecerētam ierobežojumam ir jābūt noteiktam likumā. Otrkārt, papildus pirmajam nosacījumam ierobežojums var būt saistīts tikai ar indivīda tiesību vai valsts varas aizsardzību.³¹ Proti, ierobežojumam ir jābūt leģitīmam mērķim, kas ir ietverts ierobežojošā klauzulā. Visbeidzot, ierobežojumam ir jābūt "nepieciešamam"³² (Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 19.panta trešā daļa) vai "nepieciešamam demokrātiskā sabiedrībā" (Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.panta otrā daļa). Iepriekš minētais norāda uz to, ka informācijas atklātības principa ierobežošanā ir jāievēro proporcionalitātes princips. No iepriekš minētā var konstatēt trīspakāpju testu, kas ir jāveic valstij, lai noteiktu, vai iecerētais informācijas atklātības principa ierobežojums ir tiesisks. Proti: (1) ierobežojums ir jāietver likumā; (2) tam ir jābūt leģitīmam mērķim; (3) ierobežojumam ir jābūt samērojamam ar mērķi, kādēļ tas iecerēts.

Visi starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos lietotie jēdzieni iegūst sevišķu nozīmi par šo dokumentu uzraudzību atbildīgo institūciju piemērošanā. Tā, piemēram, pirmais nosacījums "paredzēts likumā" ir izveidots, lai ievērotu tiesiskās noteiktības principu informācijas atklātības principa ierobežošanā. Tiesiskās noteiktības princips ir ievērots tikai tad, ja likums tieši paredz informācijas atklātības principa ierobežošanas iespējamību. Tas nav tikai formāls nosacījums. Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākās lietās ir norādījusi, ka jēdziens "likums" ir saistīts ne vien ar formu, kādā ietverts informācijas atklātības principa ierobežojums, bet arī ar ierobežojuma saturu. Proti:

"Normu nevar uzskatīt par "likumu", ja vien tā nav formulēta ar pietiekamu precizitāti, lai dotu iespēju personai iespēju noteikt savu rīcību: viņai ir jābūt iespējai, ja nepieciešams, saņemot atbilstošu padomu, paredzēt, cik tas ir iespējams konkrētajā situācijā, uzsāktās rīcības sekas."³³

Tādējādi formāla tiesību norma, kas ir pārāk vispārīga un kuras interpretācija un piemērošana nav iepriekš paredzama, nevar tikt uzskatīta par "likumu" starptautisko cilvēktiesību dokumentu izpratnē.

Pat tad, ja ierobežojums ir noteikts ar likumu, tam joprojām ir jāatbilst starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem. Proti, likuma mērķim ir jābūt tādām, kas sasaucas ar vismaz vienu no ierobežojošās klauzulās minētajiem mērķiem. Tā kā informācijas atklātības princips starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos tiek uzskatīts par daļu no vārda brīvības, tas arī tiek vienlīdz aizsargāts. Proti, vārda brīvība (tātad arī informācijas atklātības princips) tiek uzskatīta par pamatprincipu, "un jebkurš izņēmums no šī pamatprincipa jāinterpretē sašaurināti".³⁴

Visbeidzot, ja informācijas atklātības principa ierobežojumi iztur pirmās divas testa daļas, tad ir jāvērtē ierobežojuma "atbilstība tā paredzētajam mērķim" un tas, vai iemesli, ko valsts varu īstenojošās institūcijas min, ir "atbilstoši" un "pietiekami".³⁵ Izvērtējot informācijas atklātības principa ierobežojuma samērīgumu, ir jāpanāk līdzsvars starp informācijas atklātības principa īstenošanu, no vienas puses, un indivīda un sabiedrības tiesību un tiesisko interešu aizsardzību, no otras. Atšķirīgi iemesli tiek atšķirīgi vērtēti. Tā, piemēram:

"Konvencijas 10.panta otrā daļa paredz mazas iespējas ierobežot politisko runu vai debates par sabiedrisko interešu jautājumiem (...). Tomēr lielāka rīcības brīvība ir paredzēta dalībvalstīm, regulējot vārda brīvību saistībā ar personas pārliecību morāles, it sevišķi reliģijas jomā. Turklāt tāpat kā morāles jomā, arī "citu tiesības aizsardzībā" nav vienotas Eiropas pieejas."³⁶

Tā kā nav vienota veida, kā izvērtēt "spiedīgās sabiedriskās vajadzības" ierobežot informācijas atklātības principu, valsts varu īstenojošas institūcijas tiek uzskatītas par tām, kas vislabāk var konstatēt pareizo attiecību starp personas tiesībām, no vienas puses, un interesēm, kas tiek īstenotas ar ierobežojumu starpniecību, no otras puses. Tādēļ tas, kā tiek noteikta attiecība, lai līdzsvarotu informācijas atklātības principu un slepenību, ir tikai vispārēja starptautisko cilvēktiesību dokumentu norāde par valstu garantējamo minimumu informācijas atklātības principa īstenošanā.

Tātad jebkura informācijas atklātības principa aizsardzības paplašināšana ir atkarīga no valsts politiskās gribas to pieņemt.

Nepieciešamie priekšnosacījumi principa nodrošināšanai

Tiek apgalvots, ka informācija un iespēja to "saņemt, izmantot un saglabāt ir būtiska, lai nodrošinātu mūsu izdzīvošanu".³⁷ Dzīvojot sabiedrībā, ir svarīgi zināt tās kārtību, tiesības un morāles normas. Informācija dod iespēju izdarīt labāku izvēli vai pieņemt labāku spriedumu. Tomēr informācija pati par sevi nav izdzīvošanas līdzeklis. Lai to varētu izmantot, informācijai ir jābūt fiziski un saturiski pieejamai. Personai ir jābūt reālai iespējai saņemt informāciju un saprast to.

Pieejamību var nodrošināt divējādi: (1) radot informācijas atklātības principam draudzīgu vidi un (2) radot tiesisku ietvaru, kas nosaka, nodrošina un pat stimulē personu izmantot informācijas atklātības principu. Abi šie aspekti ir vienlīdz svarīgi. Tā kā raksta mērķis vairāk saistīts ar tiesisku jautājumu izvērtēšanu, tad rakstā tiks apskatīti tikai "tiesiskie priekšnosacījumi" un to īstenošana praksē.

1. Tiesiskie priekšnosacījumi informācijas atklātības principa ieviešanai, nodrošināšanai un veicināšanai

Nodrošinot informācijas atklātības principam labvēlīgu vidi, valstij reizē ir jāpūlejas arī par to, lai radītu tādu tiesisko ietvaru informācijas atklātības principam, kas ne vien ieviestu to, bet arī to nodrošinātu un veicinātu. Pirms veidot tiesisko ietvaru, valstij ir jāizlemj, kāds ir tās mērķis, ieviešot informācijas atklātību. Tādējādi ir svarīgi pievērsties informācijas atklātības principa un "slepenības" teorijām.

Pieņemot normatīvo teoriju, valstij ir jāakcentē informācijas atklātības principa deklarēšana normatīvajos aktos, it sevišķi definējot, kas ir pieejams un kas ne. Izvēloties alternatīvu uzraudzības teoriju, uzsvars tiek pārliekts uz procesuālu normu radīšanu, kas nodrošina nevainojamu tiesību uz informācijas pieejamību īstenošanu.³⁸ Šajā gadījumā likums nosaka precīzus termiņus informācijas sniegšanai, paredz valsts varu īstenojošo institūciju rīcību un tās secīgumu, kā arī izveido institūcijas, kas uzrauga šī procesa ievērošanu. Visbeidzot, ja tiek pieņemta reālistiskā teorija, valsts tā vietā, lai uzsvērtu normatīvo aktu esību, sāk ar "valsts pārvaldes un administratīvā procesa strukturēšanu un sistematizāciju",³⁹ tādējādi vai nu tiek mainīta administratīvā prakse, vai arī tiek pieņemti iekšējie normatīvie akti, kas atspoguļo nepieciešamās izmaiņas administratīvajā praksē. Visas trīs iepriekš minētās teorijas ir pieņemamas demokrātiskā sabiedrībā. Turklāt ir iespējams ne vien izvēlēties vienu no šīm teorijām, bet arī

kombinēt tās. Tādā veidā valsts var panākt labāku informācijas atklātības principa ieviešanu, nodrošināšanu un veicināšanu.

Apvienojot labākos visu triju teoriju ierosinājumus un sekojot Johannesburgas principiem,⁴⁰ ko izveidoja starptautisko ekspertu grupa 1995. gadā, var izdalīt šādus būtiskus tiesiskos priekšnosacījumus informācijas atklātības principa ieviešanai. Ir šādi priekšnosacījumi: 1) valstij ir precīzi jādefinē pieejamās informācijas apjoms; 2) valstij ir jārada mehānismi, kas atbalsta informācijas meklējumus; 3) valstij ir jānosaka priekšnosacījumi informācijas saņemšanai un 4) valstij ir jānodrošina lēmuma par informācijas pieejamības atteikumu neatkarīga izvērtēšana un caurskatīšana.

1.1. Pieejamā informācija

Vispārējā nostāja, kas parādās starptautiskos cilvēktiesību dokumentos attiecībā uz informācijas atklātības principu, ir tāda, ka ir ļoti svarīgi pietiekami precīzi noteikt normatīvajos aktos informācijas atklātības principa ierobežojumus. Tā kā no tā, cik plaši vai cik šauri tiks noteikti informācijas atklātības principa ierobežojumi, ir atkarīgs arī informācijas atklātības saturs, ir ļoti svarīgi precīzi definēt informācijas atklātības principa ierobežojumus un to piemērošanu. Svarīgākais, kas savukārt jānorāda normatīvajos aktos par informācijas atklātības principu, ir tas, ka tas ietver personas tiesības meklēt, saņemt un izplatīt informāciju.

Parasti valstis tomēr mēģina precizēt informācijas atklātības jēdzienu ja ne savās konstitūcijās, tad vismaz citos zemāka ranga normatīvajos aktos, paredzot, ka ar to tiek saprastas tiesības uz informācijas vai dokumentu pieejamību. Lai gan atšķirība starp jēdzienu "informācija" un jēdzienu "dokuments" ir liela, jo jēdziens "informācija"⁴¹ ir daudz plašāks nekā jēdziens "dokuments",⁴² tomēr vārdiskā atšķirība var būt maldinoša. Valsts, definējot jēdzienu "informācija", var piešķirt tam jēdziena "dokuments" saturu vai otrādi. Tādējādi svarīgākā ir ne jau jēdzienu lietošana normatīvajos aktos, bet gan šo jēdzienu definīcijas un piemērošanas prakse.

1.2. Valsts atbalsts informācijas meklējumiem

Kā uzsvērts *Transparency International* pētījumā, ir svarīgi, lai valsts atbalstītu informācijas meklējumus, radot mehānismus, kas atvieglo informācijas atrašanu. *Transparency International* pētījumā kā viens no mehānismiem, kas atvieglo informācijas atrašanu, tiek minētas vadlīnijas par to, kā var īstenot tiesības uz informācijas pieejamību.⁴³ Šīm vadlīnijām jāsaturs precīza informācija par nepieciešamo rīcību un tās secīgumu, lai saņemtu vajadzīgo informāciju. Turklāt šīm vadlīnijām ir jākalpo arī valsts amatpersonām kā norādei uz vēlamo uzvedības modeli. Vadlīniju esība padara tiesību sistēmu jebkurai personai pārredzamu, saprotamu un paredzamu.

Ir divas iespējamās formas, kā tiek veidotas vadlīnijas par tiesībām uz informācijas pieejamības īstenošanu. Proti, valsts var ietvert vadlīnijas nenormatīvā vai normatīvā - ārējā vai iekšējā - formā. Vadlīnijas nenormatīvā formā ir pieņemamas tikai tad, ja tās atspoguļo normatīvajos aktos noteikto. Pretējā gadījumā vadlīnijās noteikto nevar nodrošināt. Tas savukārt šādu vadlīniju nozīmīgumu tuvina nullei.

Pastāv arī cita iespēja - veidot vadlīnijas kā normatīvo aktu. Šim risinājumam ir vairāki pozitīvi aspekti. Pirmkārt, vadlīnijas ir saistošas valsts varu īstenojošām institūcijām. Otrkārt, ir iespējams nodrošināt to ievērošanu ar dažādu piespiedu mehānismu palīdzību. Visbeidzot, vadlīnijas normatīvo aktu formā rada tiesisko noteiktību sabiedrībā saistībā ar tiesību uz informācijas pieejamību īstenošanu. Tā kā vadlīnijas ir domātas kā norāde personai par pastāvošo sistēmu informācijas atklātības principa īstenošanā, nevis norāde par personas pienākumiem, vadlīnijas būtu jāveido kā iekšējie normatīvie akti, kas pamatojas uz vispārēju informācijas atklātības

principa īstenošanas regulējumu ārējos normatīvajos aktos. Šādas vadlīniju formas izvēle ir pamatota arī ar to, ka, pateicoties samērā vienkāršajai iekšējo normatīvo aktu izdošanas procedūrai, ir daudz vienkāršāk pielāgot iekšējos normatīvos aktus jaunajiem apstākļiem un tehniskajām iespējām.

Tomēr bez iepriekš minētā *Transparency International* identificētā informācijas meklējumus atvieglojošā valsts radītā mehānisma - vadlīnijām - pastāv arī vairāki citi mehānismi, kas tikpat un pat vairāk palīdz personai atrast nepieciešamo informāciju. Piemēram, internetā pieejamā elektroniskā informācijas uzskaitē palīdz personai, pirmkārt, noskaidrot, kāda informācija ir valsts varu īstenojošā institūcijā, otrkārt, vai šī informācija ir nepieciešama personai vai ne. Ļoti nozīmīgs palīgs informācijas meklējumos ir arī "vienas pieturas aģentūras" izveide. Šādā iestādījumā parasti persona var saņemt visu viņam nepieciešamo informāciju. Iepriekš minētie informācijas meklējumu atvieglošanas mehānismi ir tikai ilustratīvi. Pastāv daudz dažādu veidu, kā atvieglot informācijas meklējumus.

1.3. Procesuālie priekšnosacījumi informācijas saņemšanai

Procesuālo priekšnosacījumu radīšana ir nepieciešama vairāk organizatorisko, nevis tiesisko apsvērumu dēļ. Pastāv vairāki procesuālie priekšnosacījumi, ko valstis parasti nosaka personai, kas vēlas izmantot tiesības uz informācijas pieejamību. Proti, tas ir pienākums sevi identificēt, minēt iemeslus, kādēļ informācija ir nepieciešama, segt izdevumus, kas radušies, meklējot un pielāgojot informāciju personas vajadzībām. Tāpat valsts nosaka procesuālos priekšnosacījumus, kas ir jāievēro arī valsts varu īstenojošām institūcijām, sniedzot informāciju. Proti, tas ir termiņš, kas jāievēro valsts varu īstenojošām institūcijām, atbildot uz informācijas pieprasījumu, pienākums reģistrēt informācijas pieprasījumu un veids, kā atbilde ir jāsniedz. Analizējot abus priekšnosacījumu veidus - tos, kas ir izveidoti personai un kas izveidoti valstij, - var konstatēt šo priekšnosacījumu savstarpējo saistību. Tas nozīmē, ka vairumam iepriekš minēto priekšnosacījumu ir loģisks pamatojums.

Pienākums sevi identificēt sasaucas ar pienākumu reģistrēt informācijas pieprasījumu. Šādā veidā valsts kontrolē, kā tiek pildīts pienākums sniegt informāciju. Tas arī nodrošina valsti pret nepamatotām prasībām pret valsts varu īstenojošām institūcijām par informācijas atklātības principa neatbilstīgu īstenošanu, kā arī pasargā valsti un sabiedrību kopumā no informācijas pieejamības tiesību ļaunprātīgas izmantošanas. Tātad principā prasība sevi identificēt ir pamatota. Tomēr dažas valstis, piemēram, Zviedrija, aizliedz valsts varu īstenojošām institūcijām pieprasīt vispārpieejamās informācijas pieprasītāja identitāti.⁴⁴ Tā kā informācija ir vispārpieejama, tā ir pieejama visiem un līdz ar to nav pamata prasīt identitāti. Turklāt savā ziņā šāda prasība nonāk pretrunā ar personas privāto dzīvi. Tādējādi, lai gan prasība identificēt sevi ir vispāratzīta, priekšroka tomēr būtu dodama anonimitātes principam - tiesībām personai neizpaust savu identitāti, pieprasot vispārpieejamu informāciju.

Papildus pienākumam sevi identificēt valstis sliecas prasīt iemeslus, kādēļ informācija tiek pieprasīta, un mērķus, kam informācija tālāk tiks izmantota. Iespēja jautāt informācijas pieprasījuma iemeslus un tās tālākās izmantošanas mērķus ir pamatojama ar to, ka ir daudz vienkāršāk atrast informāciju, ja ir zināms informācijas pieprasījuma iemesls un tālākās izmantošanas mērķis, it sevišķi ja informācijas pieprasījums nav pietiekami konkretizēts. Lai gan ziņas par informācijas pieprasījuma iemesliem un tās tālākās izmantošanas mērķiem samazina darba apjomu, tomēr tādā veidā valsts nepamatoti iejaucas personas privātajā dzīvē, jo ziņas par to, kādēļ kāda informācija tiek prasīta un kur tā tālāk tiks izmantota, atklāj atsevišķus privātās dzīves aspektus, kas citkārt nebūtu atklāti. Tādējādi pienākums pamatot informācijas pieprasījumu, pieprasot vispārpieejamu informāciju, mūsdienās ir ne tikai informācijas atklātības principa

nepamatota ierobežošana, bet arī nepamatota iejaukšanās personas privātajā dzīvē. Tāpēc, rakstot normatīvos aktus par informācijas atklātības principa īstenošanu, valstij ir jāaizliedz šāda prakse.

Pienākums maksāt nodevu, līdzīgi kā pienākums sevi identificēt, tiek uzskatīts par pamatotu prasību. Tā kā valsts varu īstenojošās institūcijas tērē laiku, atbildot, meklējot un pielāgojot informāciju vai pat pieņemot darbā kādu, lai varētu atbildēt uz informācijas pieprasījumu, atbildēšanas process ir saistīts ar noteikta veida izdevumiem. Lai gan maksa par informāciju tiek uzskatīta par attaisnojumu prasību, vispārējā prakse tomēr ir tāda, ka valsts varu īstenojošās institūcijas nevar gūt peļņu no atbilžu sniegšanas uz informācijas pieprasījumiem. Tāpat pieņemama prakse ir tāda, ka maksa atspoguļo patiesos ar informācijas sniegšanu saistītos izdevumus. Tomēr valstis, piemēram, Zviedrija, kuras mērķis ir veicināt personu piedalīšanos valsts pārvaldē, sliecas samazināt vai vispār atcelt maksu par informācijas sniegšanu. Tādējādi, ja valsts prioritāte ir informācijas atklātības principa veicināšana, nodevai par informācijas sniegšanu ir jāatbilst izdevumiem, kas saistīti ar informācijas sniegšanu, vai arī valstij daļēji vai pilnībā jāatbrīvo persona no maksas par informācijas saņemšanu.

Tā kā informācijas meklēšana un gatavošana prasa laiku, valstis parasti nosaka termiņu, kādā valsts varu īstenojošām institūcijām ir jāatbild uz informācijas pieprasījumu. Šis pienākums sasaistās ar pienākumu nodrošināt efektīvu informācijas atklātības principa īstenošanu. Turklāt tas padara valsts varu īstenojošās institūcijas par uzticamām. Pastāv dažādas tendences, nosakot termiņus. Tā, piemēram, atsevišķas valstis pieļauj informācijas sniegšanu pat 60 dienu laikā (piemēram, Lielbritānija),⁴⁵ kamēr citas dod priekšroku daudz īsākiem termiņiem (divas nedēļas Nīderlandē, 10 dienas Dānijā un Portugālē vai dažas dienas Zviedrijā un Somijā.⁴⁶) Atšķirība termiņos kārtējo reizi norāda uz valsts gatavību veicināt informācijas atklātības principu. Tomēr, nosakot termiņus, ir jābūt reālistiskam. Proti, nosakot termiņus, ir jāievēro, no vienas puses, valsts gatavība atbildēt uz informācijas pieprasījumu noteiktajos termiņos un, no otras puses, laiks, kas ir pietiekami saprātīgs, lai pieprasītā informācija pēc atbildes saņemšanas joprojām būtu aktuāla un nepieciešama.

Rakstot normatīvos aktus, valstij ir jāievēro, kādā veidā būtu jāsniedz informācijas pieprasījums un atbilde uz to. Parasti informācijas pieprasījumu un atbildi sniedz rakstiski. Tas dod iespēju valsts varu īstenojošai institūcijai vieglāk atrast informāciju un, ja nepieciešams, pielāgot to prasītajam. Turklāt, ja valsts varu īstenojošā institūcija nealgo speciālas personas, kas strādā tikai ar informācijas pieprasījumiem, rakstiskā forma palīdz izskatīt informācijas pieprasījumus prioritārā secībā, nepieciešamības gadījumā atliekot atbildes sniegšanu tik ilgi, cik tas ir iespējams. Tādējādi, rakstot normatīvos aktus, var paredzēt, ka informācija tiek pieprasīta un sniegta tikai rakstiski.

Tomēr parasti valstis nodrošina arī iespēju vismaz pieprasīt informāciju mutiski un, ja nepieciešams, sniegt informāciju uz vietas. Turklāt, pateicoties jaunākajām tehnoloģijām, valsts varu īstenojošo institūciju sistēma un tās darbība tiek pielāgota jaunāko tehnoloģiju piedāvātajām iespējām.

Tas ir radījis pamatu vairumam valstu pieņemt attiecīgus grozījumus normatīvajos aktos, pieļaujot, ka informācija tiek pieprasīta un sniegta, izmantojot jaunāko tehnoloģiju piedāvātās iespējas. Tomēr, pirms pieņemt šādas izmaiņas normatīvajos aktos, ir jāapsver, cik reāli valsts varēs sekot šādām prasībām.

1.4. Lēmuma par informācijas pieejamības atteikumu neatkarīga izvērtēšana un caurskatīšana

Johannesburgas 14. princips paredz: "Valstij ir pienākums veikt nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu tiesības uz informācijas pieejamību. Šiem pasākumiem (...) jāparedz iespēja caurskatīt lēmuma tiesiskumu pēc būtības neatkarīgā institūcijā, t.sk. tiesā. Lēmumu caurskatošai institūcijai

ir jābūt tiesībām iepazīties ar atteikto informāciju. Lēmumu neatkarīgs caurskatīšanas mehānisms ir neatņemama daļa no tiesībām uz informācijas pieejamību."⁴⁷

Šis princips sasaistās ar uzraudzības teorijā pausto viedokli, ka informācijas atklātības principa efektivitāte ir atkarīga no uzraudzības mehānisma esības, kas nodrošina procesa ievērošanu informācijas sniegšanā. Tas īpaši nepieciešams gadījumā, ja informācija tiek atteikta. Papildus tam, ka tiek veidots uzraudzības mehānisms, valstij ir jānodrošina, lai tas būtu neatkarīgs un objektīvs. Tā, piemēram, informācijas atklātības principa ieviešana Zviedrijā nebūtu tik veiksmīga, ja vien 1809.gadā Zviedrija nebūtu izveidojusi ombudu, kura pienākumos cita starpā ietilpa informācijas atklātības principa nodrošināšana un kas bez pārtraukumiem darbojas Zviedrijā kopš tā dibināšanas.⁴⁸

Var identificēt trīs uzraudzības veidus, kā iespējams nodrošināt uzraudzību pār informācijas atklātības principa piemērošanu praksē, atkarībā no subjekta, kas šo uzraudzību veic, t.i., tiesas uzraudzība, ārpusstiesas neatkarīgo veidojumu uzraudzība un sabiedriskā uzraudzība. Tiesas uzraudzība ir viens no visparastākajiem veidiem, kā tiek nodrošināta pienācīga informācijas atklātības principa īstenošana. Tā kā procesuālo normu pārkāpums informācijas sniegšanā izpaužas administratīvā procesa pārkāpumā, šo pārkāpumu vērtē vai nu vispārējās kompetences tiesa, vai arī specializēta administratīvā tiesa. Kā alternatīva tiesai ir ārpusstiesas neatkarīgie veidojumi, kas, lai gan ir valsts veidoti, tomēr darbojas neatkarīgi no valsts pārvaldes, t.i., ombuds vai ombudam līdzīgs institūts (piemēram, informācijas komisārs Lielbritānijā un Kanādā). Visbeidzot, uzraudzību veic arī sabiedrība (piemēram, dažādas interešu grupas, nevalstiskas organizācijas vai to apvienības). Visi iepriekš minētie uzraudzības mehānismi ir vienlīdz svarīgi, jo katrs dod savu pienesumu informācijas atklātības principam un tā aizsardzībai.

2. Tiesisko priekšnosacījumu informācijas atklātības principa ieviešanai, nodrošināšanai un veicināšanai īstenošana praksē

2.1. Pieejamā informācija

1990.gadā Latvija atzina informācijas atklātības principa pastāvēšanu, atzīstot Vispārējā cilvēka tiesību deklarācijā ietvertās tiesību normas par saistošām. Vēlāk 1992.gadā ar Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām ratificēšanu šis princips tika nostiprināts un formāli ietverts Latvijas tiesību sistēmā. Tomēr tikai ar 1998.gada Satversmes grozījumiem informācijas atklātības princips ieguva konstitucionālo statusu.

Satversme satur vairākas tiesību normas, kas tieši vai netieši ir saistītas ar informācijas atklātības principu - Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk - Satversmes) 90., 100. un 115.pants. Vistiešākā veidā ar informācijas atklātības principu ir saistīts tieši Satversmes 100.pants. Satversmes 100.panta saturs ir līdzīgs Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.panta pirmajai daļai. Tas iedibina informācijas atklātības principu kā vārda brīvības daļu. Tas nozīmē, ka Satversmes vārdu "tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju" nozīme ir jāmeklē Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē. Proti, tā ir brīvība iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, nevis vispārīgs valsts pienākums nodrošināt informāciju. Tas, ko konstitucionālā līmenī nostiprina Satversme attiecībā uz valsts pienākumu nodrošināt informāciju, izriet no citiem Satversmes pantiem. Proti, Satversmes 90. pants uzliek par pienākumu valstij nodrošināt personai informāciju par viņas tiesībām, Satversmes 115. pants paredz valstij pienākumu nodrošināt informāciju "par vides stāvokli". Tomēr Satversme neparedz vispārīgu valsts pienākumu nodrošināt informāciju personai. Tādējādi, lai gan Latvijā informācijas atklātības princips ir nostiprināts konstitucionālā līmenī, valsts pienākumu apjoms attiecībā uz informācijas sniegšanu tomēr ir ierobežots.

Maldīgi tiek uzskatīts, ka Satversmes 104.pants paredz vispārīgu valsts pienākumu nodrošināt tās rīcībā esošo informāciju. Satversmes 104.pantā ir nostiprinātas vairākas tiesības, t.sk. "petīcijas" tiesības. Tomēr, kā iepriekš tika minēts, "petīcijas" tiesības ir saistītas ar informācijas atklātības principa īstenošanu tiktāl, ciktāl tās, tāpat kā tiesības uz informācijas pieejamību, paredz pienākumu valstij atbildēt. "Petīcijas" tiesību gadījumā valstij ir pienākums atbildēt pēc būtības, savukārt tiesību uz informācijas pieejamību gadījumā valstij ir pienākums nosūtīt informāciju. Tādēļ nevar uzskatīt, ka Satversmes 104.pants konstitucionālā līmenī nostiprina valstij vispārīgu pienākumu nodrošināt informācijas pieejamību.

Līdztekus konstitucionālajam informācijas atklātības nostiprinājumam 1998.gadā tika izveidots informācijas atklātības principa īstenošanas mehānisms, pieņemot Informācijas atklātības likumu. Ar šo brīdi var uzskatīt, ka Latvijā paralēli normatīvajai teorijai, informācijas atklātības principa deklarēšanai normatīvajos aktos tiek īstenota arī uzraudzības teorija, kur tiek akcentēta procesuālu normu radīšana, kas nodrošina tiesību uz informācijas pieejamību īstenošanu. Turklāt, veidojot Informācijas atklātības likumu, likumdevējs bija sekojis zviedru izpratnei par informācijas atklātību.⁴⁹ Proti, Informācijas atklātības likuma 2.panta trešā daļa paredz, ka "informācija ir pieejama sabiedrībai visos gadījumos, kad likumā nav noteikts citādi". Lai izprastu šī principa saturu, sākotnēji ir jānoskaidro jēdziena "informācija" saturs un tas, par kā rīcībā esošo informāciju ir runa.

Līdz pēdējiem grozījumiem Informācijas atklātības likumā šajā likumā lietotais jēdziens "informācija" tika pielīdzināts jēdzienam "dokuments", jo tas, kas bija pieejams personām, bija valsts vai pašvaldību iestādes rīcībā⁵⁰ esošie dokumenti, dokumentu daļas vai to kompilācijas. Šobrīd Informācijas atklātības likumā lietotais jēdziens "informācija" ir daudz plašāks. Tas ir paplašināts, pateicoties tam, ka paplašināts gan jēdziens "informācija" ar pēdējo grozījumu izdarīšanu Informācijas atklātības likuma 2.panta pirmajā daļā, gan arī pateicoties tam, ka ir paplašināts to personu loks, kam ir jānodrošina informācijas pieejamība. Proti, lai gan likuma 1.pants ir palicis nemainīgs, tas joprojām paredz, ka informācija ir "ziņa vai ziņu kopums jebkurā tehniski iespējamā fiksēšanas, uzglabāšanas vai nodošanas veidā". Tomēr ir mainījusies Informācijas atklātības likuma 2.panta pirmā daļa, kas paredz, ka likuma mērķis ir nodrošināt informāciju, kura ir iestādes rīcībā un kuru iestādei atbilstoši tās kompetencei ir pienākums radīt. Tādējādi Informācijas atklātības likums attiecas kā uz dokumentētu, tā arī vēl nedokumentētu informāciju. Savukārt jēdziens "iestāde" atbilstoši Informācijas atklātības likuma 1.panta 4.punktam tagad nozīmē - "ikviena valsts iestāde, kā arī persona, kas īsteno valsts pārvaldes funkcijas un uzdevumus, ja šī persona informācijas aprītē ir saistīta ar attiecīgo funkciju un uzdevumu izpildi". Tas nozīmē, ka šobrīd Informācijas atklātības likumā noteiktās prasības ir jāizpilda ne vien valsts un pašvaldību iestādēm, bet arī tām personām, kas īsteno valsts pārvaldes funkcijas un uzdevumus.⁵¹ Piemēram, vairumam valsts kapitālsabiedrību ir jāievēro Informācijas atklātības likums. Tāpat Informācijas atklātības likums ir jāievēro visām augstskolām un koledžām, kā valsts, tā arī privātajām. Visbeidzot, Informācijas atklātības likuma prasības attiecas arī uz visām citām personām, ar kurām, piemēram, ir noslēgts deleģēšanas līgums vai kuras atbilstoši normatīvajiem aktiem īsteno kādu valsts pārvaldes funkciju vai uzdevumu.

Līdz pēdējiem grozījumiem Informācijas atklātības likumā nebija atrunāts jautājums par informācijas atkalizmantošanu, proti, valsts nebija noregulējusi jautājumu par to, vai un pēc kādiem nosacījumiem iestāde var nodot iestādes rīcībā esošo informāciju citai iestādei vai privātpersonai komerciālam vai nekomerciālam mērķim, kas nav šīs informācijas radīšanas sākotnējais mērķis. Šāda regulējuma iztrūkums radīja neskaidru situāciju par to, kā ir vērtējama valsts sadarbība ar, piemēram, akciju sabiedrību "Dati" un sabiedrību ar ierobežotu atbildību "Komercentrs DATI grupa" (sadarbības līgums Nr. 5/43-99) saistībā ar Normatīvo aktu informācijas sistēmas darbību un uzturēšanu. Ievērojot to, ka Tieslietu ministrija nodrošina

Normatīvo aktu informācijas sistēmu ar saturu, ievadot normatīvos aktus, konsolidējot, sistematizējot un ievadot aktuālo informāciju par normatīvajiem aktiem, par to pretim saņemot tikai tiesības sev un daudzām citām valsts iestādēm izmantot Normatīvo aktu informācijas sistēmu pārlikumprogrammu bez maksas, rodas jautājums, vai informācijai, ko tā rada, būtu jābūt pieejamai arī citiem interesentiem, piemēram, citiem līdzīgu datu bāzu turētājiem un ar kādiem nosacījumiem. Lai gan Informācijas atklātības likums pašreizējā redakcijā neatrisina uzreiz visas līdz šim izveidojušās problēmas, tas tomēr nosaka noteiktu kārtību un virzību uz esošo problēmu risināšanu. Proti, Informācijas atklātības likuma 17. pants paredz, ka "informācijas atkalizmantošanai netiek izvirzīti nosacījumi. Izņēmuma gadījumā, lai nodrošinātu kvalitatīvu un efektīvu informācijas atkalizmantošanu, iestāde, neierobežojot konkurenci, var paredzēt atkalizmantošanas nosacījumus". Tātad, ja iestāde principā pieļauj informācijas izmantošanu citam mērķim, kas atšķiras no mērķa, kādēļ šī informācija tika radīta, iestādei nav tiesību noteikt atkalizmantošanas nosacījumus. Turklāt Informācijas atklātības likuma 18. panta pirmā daļa paredz, ka principā iestādei ir aizliegts piešķirt kādam ekskluzīvas tiesības informācijas atkalizmantošanai. Kā attiecībā uz atkalizmantošanas nosacījumiem, tā arī uz ekskluzīvajiem līgumiem ir paredzēti izņēmumi, proti, sabiedrības interešu aizsardzība. Taču, piemērojot šo izņēmumu, ir jāievēro Satversmes 100. un 116. pants. Proti, ierobežojumam ir jābūt atklātam, visiem zināmam un samērīgam. Turklāt jebkura persona, kuras tiesības tiek ierobežotas ar šādiem ierobežojumiem, var apstrīdēt ierobežojošu nosacījumu noteikšanu vai ekskluzīva līguma esību, pamatojoties uz to, ka tas liedz personai izmantot savas tiesības uz informācijas atkalizmantošanu.

Informācijas atklātības likuma 5.panta pirmā daļa vispārīgi raksturo, kas ir uzskatāms par ierobežotas pieejamības informāciju. Savukārt 5.panta otrā daļa, sekojot administratīvajai praksei normatīvo aktu izstrādē, nemin precīzi visus normatīvos aktus, kas paredz tiesības ierobežot informācijas pieejamību, bet gan dod vispārīgu, tomēr izsmeļošu uzskaitījumu, kāda informācija ir uzskatāma par ierobežotas pieejamības informāciju. Proti, informācija,

"1) kurai šāds statuss noteikts ar likumu;

2) kas paredzēta un noteikta iestādes iekšējai lietošanai;

3) par uzņēmējdarbības noslēpumiem, izņemot gadījumus, kad ir noslēgts iepirkuma līgums saskaņā ar likumu "Par iepirkumu valsts vai pašvaldību vajadzībām" vai cita veida līgums par rīcību ar valsts vai pašvaldību finanšu līdzekļiem un mantu;

4) par fiziskās personas privāto dzīvi;

5) kas attiecas uz atestācijas, eksāmenu, iesniegto projektu (izņemot projektus, kuru finansēšana paredzēta ar valsts sniegtu galvojumu), konkursu (izņemot konkursus, kas saistīti ar iepirkumiem valsts vai pašvaldību vajadzībām vai citādi saistīti ar rīcību ar valsts vai pašvaldību finanšu līdzekļiem un mantu) un citu līdzīga rakstura novērtējumu procesu;

6) dienesta vajadzībām."

Turklāt Informācijas atklātības likuma 5.panta otrā daļa, tāpat kā Satversmes tiesas spriedums lietā "Par Ministru kabineta noteikumu Nr.46 "Noteikumi par vadības līgumiem" atbilstību Informācijas atklātības likumam"⁵², iedibina principu, ka par ierobežotas pieejamības informāciju var uzskatīt tikai tādu informāciju, kurai šādu statusu nosaka likums vai kurai šāds statuss ir noteikts, izpildot likumā noteiktos nosacījumus. Turklāt ar pēdējiem grozījumiem ir precizēts Informācijas atklātības likuma 5.panta otrajā daļā minētais princips. Informācijas atklātības likuma 5.panta trešā daļa paredz, ka "informācijas autors vai iestādes vadītājs, norādot šajā likumā vai citos likumos paredzēto pamatojumu, nosaka informācijai ierobežotas pieejamības statusu". Tātad informācijas

autoram un iestādes vadītājam ir tiešs pienākums ne vien noteikt ierobežotas pieejamības statusu, ja ir pamats uzskatīt informāciju par ierobežotas pieejamības, bet arī pamatot šādu lēmumu.

Turklāt, piemērojot Informācijas atklātības likuma 5.panta otro daļu, ir jāievēro Satversmes tiesas secinājums lietā "Par Ministru kabineta noteikumu Nr.46 "Noteikumi par vadības līgumiem" atbilstību Informācijas atklātības likumam" un lietā "Par likuma "Par valsts noslēpumu" 11.panta piektās daļas un Ministru kabineta 1997.gada 25.jūnija noteikumu Nr.226 "Valsts noslēpuma objektu saraksts" XIV nodaļas 3.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam"⁵³. Minētajā lietā Satversmes tiesa konstatēja, ka neviens, izņemot Saeimu, nevar normatīvi ierobežot pieejamību informācijai. Savukārt, ja Saeima tomēr ir paredzējusi tiesības ierobežot informāciju, personai vai institūcijai, kas atsauca uz šādām Saeimas dotajām tiesībām ierobežot informāciju, informācijas pieejamības ierobežošana ir jāpamato ne tikai ar konkrētu likuma pantu, likuma un uz tā pamata izdoto tiesību aktu izpildi, bet atbilstoši Satversmes 116.pantam ir jāpārlicinās par šī ierobežojuma nepieciešamību, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Tādējādi Satversmes tiesa faktiski norādīja, ka Latvijas tiesību piemērotājiem ir jāvadās no līdzīgiem apsvērumiem, kādi tie ir Zviedrijas tiesību sistēmā, proti, lai pamatotu informācijas pieejamības ierobežošānu, ir jāatsauca ne tikai uz likumu, bet arī uz Satversmē aizsargātām interesēm un vērtībām. Tas nozīmē, ka Informācijas atklātības likuma 5.pants jāiztulko sašaurināti, vadoties ne tikai no tajā minētajiem pamatojumiem, bet arī samērojot informācijas pieejamības ierobežošānas nepieciešamību ar Satversmē minētajām pamattiesībām un konstitucionāli aizsargājamām valsts interesēm. Izņēmums no iepriekš minētā principa ir minēts Informācijas atklātības likuma 5.panta piektajā daļā.⁵⁴ Proti, ja likumā tieši paredzēts, kāda informācija ir uzskatāma par ierobežotas pieejamības, šādā gadījumā pamatojuma pamatā būs likuma norma un likuma normas attiecināšana uz faktiskajiem apstākļiem. Tā kā tiesību normas piemērotājam nav rīcības brīvības, nosakot, vai šāda informācija ir uzskatāma par ierobežotas pieejamības vai ne, tad nevar būt arī samērīguma apsvērumiem, jo skaitās, ka likumdevējs to jau ir veicis tiesību piemērotāja vietā.

Papildus iepriekš minētajam ierobežotas pieejamības statusa noteikšanā grozījumi Informācijas atklātības likumā ir ieviesuši vairākus jauninājumus, kas, no vienas puses, vēl vairāk ierobežo iestādes tiesības noteikt ierobežotas pieejamības statusu informācijai. No otras puses, šie grozījumi paredz lielāku tiesisko noteiktību, piešķirot ierobežotas pieejamības statusu informācijai, tāpēc ir gana izdevīgi gan iestādei, gan privātpersonai. Tā, piemēram, Informācijas atklātības likuma 5.panta ceturtā daļa paredz, ka informācijas autors un iestādes vadītājs ierobežotas pieejamības statusu informācijai nosaka uz laiku, kas nav ilgāks par vienu gadu. Informācijas autoram un iestādes vadītājam ir tiesības lemt par jauna termiņa noteikšanu, tomēr, nosakot jaunu termiņu, tas nevar pārsniegt gadu. Turpat arī noteikts, ka informācijas autoram un iestādes vadītājam ir tiesības ierobežotas pieejamības statusu noteikt uz īsāku termiņu vai arī noņemt agrāk. Šādos gadījumos, tieši tāpat kā gadījumā, ja ierobežotas pieejamības statusa termiņš ir izbeidzies, informācija kļūst par vispārpieejamu informāciju. Tātad kopš šā brīža informācijas autoram un iestādes vadītājam nav vairs tiesību ierobežot pieejamību šādai informācijai.

2.2. Valsts atbalsts informācijas meklējumiem

Izvērtējot, vai Latvijas tiesiskais regulējums atbilst *Transparency International* pētījumā izteiktajam secinājumam, ka valstij ir jāatbalsta informācijas meklējumi, radot mehānismus, kas atvieglo informācijas atrašanu, it sevišķi veidojot vadlīnijas par to, kā var īstenot tiesības uz informācijas pieejamību, var secināt, ka Latvija ir izveidojusi vairākus mehānismus informācijas meklēšanas atvieglošanai, tomēr tie atšķiras no tiem, ko piedāvā *Transparency International* pētījums. Proti, tā kā Latvijas normatīvais regulējums ir skaidrs un nepārprotams,

nosakot noteikumus, kas jāievēro informācijas pieprasījumā, nav nepieciešams veidot vadlīnijas informācijas meklēšanai. Tādēļ Latvijā valsts atbalsts informācijas meklējumiem izpaužas dažādu organizatorisku pasākumu, nevis sistēmas apraksta veidā.

Atbilstoši Informācijas atklātības likuma 9.panta pirmajai daļai katra iestāde veic informācijas uzskaiti. Turklāt atbilstoši šā paša panta otrajai daļai "informācijas pieprasītājam ir tiesības iepazīties ar vispārpieejamās informācijas uzskaiti". Pienākums nodrošināt vispārpieejamās informācijas uzskaites pieejamību ne tikai pēc personas pieprasījuma, bet arī internetā (prasība paredzēta pēc pēdējiem grozījumiem Informācijas atklātības likumā) nodrošina to, ka persona var īstenot savas tiesības uz informācijas pieejamību, jo ir iespēja iepazīties ar iestādes rīcībā esošo informācijas klāstu. Tādējādi, no vienas puses, iestāde nodrošinās pret vispārīgu un apjomīgu informācijas pieprasījumu saņemšanu, no otras puses, personai kļūst vieglāk identificēt viņu interesējošo informāciju. Ņemot vērā to, ka jaunie grozījumi Informācijas atklātības likumā ir strikti attiecībā uz tiem informācijas pieprasījumiem, kas nav pietiekami specifiski, tiesības iepazīties ar informācijas uzskaiti ir būtiskas.

Tiesa, līdz šim Ministru kabinets, pateicoties Informācijas atklātības likuma pārejas noteikumu 6.punktam, kas paredz, ka Informācijas atklātības likuma 9.panta ceturtajā daļā minētie noteikumi, kas "nosaka kārtību, kādā iestāde veic informācijas uzskaiti, kā arī kārtību un apjomu, kādā vispārpieejamās informācijas uzskaiti publicē mājas lapā internetā", ir jāizstrādā līdz 2006. gada 1. jūlijam, nav izdevis noteikumus par informācijas uzskaiti. Tāpēc grūti paredzēt, vai par informācijas uzskaiti var uzskatīt to pašu, ko līdz attiecīgo grozījumu pieņemšanai Informācijas atklātības likumā,⁵⁵ proti, iestādes lietvedību, kur atrodas vispārpieejamā informācija, vai arī ko citu.

Informācijas atklātības likums ne pirms pēdējo grozījumu pieņemšanas Informācijas atklātības likumā, ne arī tagad neparedz tieši pienākumu iestādei sniegt palīdzību personai informācijas meklēšanā. Šāda situācija rada vairākas negatīvas konsekvences. Visspilgtāk tas redzams gadījumos, kad persona, kas vēlas saņemt informāciju par konkrētu jautājumu, bet nezina, kāds dokuments satur šādu informāciju un kur to meklēt. Proti, šādos gadījumos personas meklējumi faktiski ir lemti neveiksmei. Iestāde, kas saņems šādu informācijas pieprasījumu, vai nu sniegs personai nederīgu informāciju, vai arī atbilstoši Informācijas atklātības likuma 11.panta piektajai daļai atteiksies sniegt informāciju. Turklāt iestāde, saņemot neprecīzu informācijas pieprasījumu, ir nolēma, pirmkārt, nesamērīgi lielam darba apjomam, meklējot "adatu siena kaudzē", un, otrkārt, nekonkrēts informācijas pieprasījums ir potenciāls iemesls, kādēļ var sākties nevajadzīga tiesāšanās vai kādēļ iestāde zaudēs uzticību personas acīs. Ievērojot iepriekš minēto, var uzskatīt, ka tā ir joma, kur Informācijas atklātības likumam ir iespējams attīstīties, proti, paredzēt pienākumu iestādēm padarīt pieejamu ne tikai to rīcībā esošo informācijas uzskaiti, bet arī nepieciešamības gadījumā sniegt palīdzību informācijas meklēšanā.

Tiesa, pēdējie grozījumi Informācijas atklātības likumā ir uzlabojuši situāciju, jo tagad Informācijas atklātības likums paredz vairākas lietas, kas, ja arī neatrisina visas problēmas informācijas meklējumos, tad vismaz atvieglo informācijas meklēšanu. Proti, Informācijas atklātības likuma 11.¹panta ceturta daļa paredz, ka "iestāde var uzaicināt privātpersonu iestādei un privātpersonai abpusēji pieņemamā laikā iepazīties ar pieprasīto informāciju iestādē, ja informācijas pieprasījums ir nesamērīgi apjomīgs vai informācijas izsniegšana ārpus iestādes nav iespējama informācijas uzglabāšanas nosacījumu dēļ". Savukārt, ja iestādes rīcībā nav pieprasītās informācijas, tad atbilstoši Informācijas atklātības likuma 12.panta otrajai daļai "iestāde sniedz izziņu par informācijas atrašanās vietu un, ja tas iestādei ir zināms, norāda, kādā kārtībā informācija ir pieejama". Ievērojot iepriekš minēto, var secināt, ka daļēji Informācijas atklātības likums atrisina situācijas, kad personas nezina, tieši kāda informācija viņiem ir nepieciešama un

kur to meklēt. Tajā pašā laikā, kā jau iepriekš minēts, līdz brīdim, kamēr likums tieši neparedzēs iestādei pienākumu sniegt palīdzību informācijas meklējumos, informācijas atklātības princips netiks pilnībā īstenots.

Protams, ir vairāki pozitīvi piemēri, kur iestādes bez likumā paredzētā pienākuma ir izveidojušas "vienas pieturas aģentūru", tomēr tā nav vispārīga prakse. Turklāt ir jāreķinās ar to, ka iestādes vadītājam, izlemjot par labu "vienas pieturas aģentūras" izveidei, ir jāreķinās ar tā rīcībā piešķirtajiem resursiem. Ievērojot to, ka ar katru gadu pieaug to pienākumu skaits, kas jāizpilda iestādei atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam, var secināt, ka "vienas pieturas aģentūras" izveide var nebūt viena no iestādes prioritātēm, jo tās izveide nav tieši saistīta ar normatīvo aktu izpildi, bet gan ar informācijas atklātības principa veicināšanu.

2.3. Procesuālie nosacījumi

Ar pēdējiem grozījumiem Informācijas atklātības likumā ir panāktas būtiskas izmaiņas procesuālajos informācijas pieprasīšanas, sniegšanas un atteikuma nosacījumos. Pateicoties šiem grozījumiem, Latvijas tiesiskais regulējums šobrīd veidots vairāk pēc uzraudzības teorijas, mazāk pēc normatīvās teorijas parauga. Proti, šobrīd informācijas atklātības principa īstenošanai ir radīts tāds tiesiskais regulējums, kas vairāk akcentē detalizētu procedūru un nosacījumu informācijas pieprasīšanai, sniegšanai un atteikšanai aprakstu, mazāk pieejamās informācijas aprakstu. Tā kā pēdējie grozījumi Informācijas atklātības likumā diezgan būtiski papildinājuši procesuālo regulējumu informācijas atklātības principa īstenošanai, aprakstot to, tiks aprakstīts ne vien pastāvošais regulējums, bet arī izceltas svarīgākās izmaiņas.

Atbilstoši Informācijas atklātības likuma 11.panta pirmajai daļai persona var pieprasīt informāciju divējādi - rakstveidā vai mutvārdos. Šāds formulējums pieļauj arī to, ka informācija tiek pieprasīta, izmantojot, piemēram, elektronisko pastu, telegrāfu un telefonu, ja vien iestāde spēj saņemt šādu informācijas pieprasījumu. Līdz pēdējiem grozījumiem Informācijas atklātības likumā netika regulēts jautājums par to, kādā veidā iestādei ir jāatbild uz informācijas pieprasījumu, tāpēc, atbildot uz informācijas pieprasījumu, administratīvajā praksē tika izmantots "spoguļa princips", proti, atbilde uz informācijas pieprasījumu personai tika nodota tieši tādā pašā veidā, kā tika saņemts informācijas pieprasījums. Lai gan pēdējie grozījumi Informācijas atklātības likumā nav ietekmējuši iepriekš minētā principa piemērošanu iestādē, sniedzot atbildes uz informācijas pieprasījumu, tie tomēr precīzē līdz šim iedibinātu praksi attiecībā uz informācijas sniegšanas veidu. Saskaņā ar Informācijas atklātības likuma 11.¹panta pirmo daļu, "pieprasīto informāciju izsniedz mutvārdos, rakstveidā vai, ja tas iespējams, izmantojot elektroniskos saziņas līdzekļus. Ierobežotas pieejamības informāciju izsniedz rakstveidā". Ievērojot iepriekš minēto, var secināt, ka informācija tiek sniegta rakstveidā un arī mutvārdos, turklāt, ja tas ir izdevīgi personai un ja to pieļauj iestādes darba organizācija, sniedz rakstveidā, izmantojot elektroniskos saziņas līdzekļus.⁵⁶

Vēl vairāk - atbilstoši Informācijas atklātības likuma 11.¹panta otrajai daļai, kas arī ir jauna norma, iestādei ir ne vien jāsniedz informācija informācijas pieprasītājam, bet arī jānodrošina, lai informācijas pieprasītājs atbildi uz informācijas pieprasījumu saņemtu tam piemērotākā veidā, "it īpaši rūpējoties par personām ar redzes vai dzirdes traucējumiem". Tādējādi šobrīd informācijas atklātības princips ir nostiprinājis labāko administratīvo praksi informācijas sniegšanā normatīvajā līmenī.

Pieprasot informāciju, privātpersonai ir jāievēro vairāki nosacījumi bez jau iepriekš minētās informācijas pieprasījuma formas. Proti, rakstveida informācijas pieprasījumā pirmkārt, ir jānorāda informācijas pieprasītāja vārds un uzvārds (juridiskajai personai - nosaukums), dzīves vai uzturēšanās vieta Latvijā (juridiskā adrese). Otrkārt, rakstveida informācijas pieprasījumam ir jābūt parakstītam. Visbeidzot, informācijas pieprasījums ir iespējami precīzi jāformulē. Pēdējie

grozījumi nav izskauduši, līdzīgi kā to izdarījuši zviedri savā normatīvajā regulējumā, no Informācijas atklātības likuma pienākumu privātpersonām, pieprasot informāciju, norādīt savu identitāti, uzturēšanās vietu (juridisko adresi) un parakstīt informācijas pieprasījumu. Tā kā atbilstoši Informācijas atklātības likuma 10.panta trešajai daļai vispārpieejamā informācija ir pieejama jebkuram, kas to vēlas saņemt, ievērojot personu vienlīdzību informācijas iegūšanā, un informācijas pieprasītājam nav īpaši jāpamato sava interese par vispārpieejamu informāciju, kā arī viņam šādu informāciju nevar liegt tāpēc, ka šī informācija neattiecas uz pieprasītāju, nav saprotams, kāpēc Informācijas atklātības likuma 11.panta trešajā daļā ir saglabāta prasība norādīt personas identitāti, uzturēšanās vietu (juridisko adresi) un parakstīt informācijas pieprasījumu. Vēl jo vairāk - nav saprotama šāda prasība tāpēc, ka iestādei nav tiesību pārbaudīt, vai norādītā persona patiešām eksistē, norādītā adrese ir tās uzturēšanās vieta (juridiskā adrese) un vai paraksts atbilst informācijas pieprasītāja parakstam. Uzskatu, ka iestādei, saņemot informācijas pieprasījumu, tas ir jāizpilda, neraugoties uz to, vai ir norādīta personas identitāte, uzturēšanās vieta (juridiskā adrese) un vai ir parakstīts informācijas pieprasījums. Galvenais - lai informācijas pieprasījumā ir pietiekamas ziņas, lai uz to varētu sniegt atbildi. Proti, ir jābūt norādītai reālajai adresei. Prasība iespējami precīzāk formulēt informācijas pieprasījumu ar pēdējo grozījumu pieņemšanu Informācijas atklātības likumā ir mīkstināta, jo gadījumā, ja informācijas pieprasījums nav pietiekami precīzi norādīts, iestādei pirms atteikuma sniegt informāciju jāizvērtē iespēja uzaicināt privātpersonu uz iestādi iestādei un privātpersonai abpusēji pieņemamā laikā, lai iepazītos ar pieprasīto informāciju iestādē.⁵⁷ Iepriekš minētais attiecas tikai uz rakstveida informācijas pieprasījumiem. Attiecībā uz mutvārdos izteikto informācijas pieprasījumu iestāde nevar prasīt ne personas identitāti, ne tās uzturēšanās vietu (juridisko adresi), ne arī parakstīt informācijas pieprasījumu.⁵⁸

Iepriekš minētais galvenokārt norādīja uz procesuālajiem nosacījumiem, kas ir jāievēro personai, pieprasot informāciju, tomēr ir vairāki procesuālie nosacījumi (bez iepriekš minētā nosacījuma sniegt informāciju noteiktā veidā), kas jāievēro iestādei. Pirmkārt, iestāde nevar prasīt iemeslus, kādēļ vispārpieejamā informācija ir nepieciešama privātpersonai.⁵⁹ Otrkārt, iestādei, sniedzot informāciju, ir jāievēro noteikti termiņi. Līdz pēdējo grozījumu pieņemšanai Informācijas atklātības likumā, sniedzot atbildi uz informācijas pieprasījumu, ievēroja likumā "Iesniegumu, sūdzību un priekšlikumu izskatīšanas kārtība valsts un pašvaldību institūcijās" noteiktos termiņus, kas bija tikai nosacīti apmierinoši informācijas pieprasījumu gadījumā, jo informācijas pieprasījumu izskatīšana būtiski atšķiras no iesniegumu, sūdzību un priekšlikumu izskatīšanas. Šobrīd Informācijas atklātības likuma 14.panta pirmā daļa paredz, ka iestāde, kas saņēmusi informācijas pieprasījumu, 15 dienu laikā atbild informācijas pieprasītājam, ja informācijai nav nepieciešama papildu apstrāde. Tikai tad, ja ir nepieciešama informācijas papildu apstrāde, iestādei ir tiesības atbildēt 30 dienu laikā. Turklāt šādos gadījumos iestādei 15 dienu laikā jāpaziņo informācijas pieprasītājam, ka pieprasītai informācijai ir nepieciešama papildu apstrāde. Savukārt, ja informācijas pieprasītājs ir kļūdījies ar adresātu, proti, prasījis informāciju iestādei, kam šādas informācijas nav, iestāde nevis pārsūta informācijas pieprasījumu kompetentajai iestādei, bet gan septiņu dienu laikā sniedz izziņu par informācijas atrašanās vietu un, ja tas iestādei ir zināms, norāda, kādā kārtībā informācija ir pieejama.

Informācijas atklātības likuma 13.panta pirmā daļa paredz, ka vispārpieejamā informācija iestādei ir jānodrošina bez maksas. Maksu var prasīt tikai par informācijas meklēšanu, papildu apstrādi un pavairošanas izdevumiem. Turklāt maksa nevar pārsniegt iestādes izdevumus, kas radušies, tieši meklējot konkrēto informāciju, to papildus apstrādājot un pavairojot. Maksas apmēru par informācijas sniegšanu nosaka Ministru kabinets. Tātad, ja Ministru kabinets nav noteicis samaksas apmēru par informācijas sniegšanu, iestāde nevar pieprasīt, pamatojoties uz Informācijas

atklātības likuma 13.panta otro daļu, samaksu par informācijas sniegšanu pat tad, ja iestādei ir radušies izdevumi, meklējot, papildus apstrādājot un pavairojot informāciju.

Viens no pēdējiem pieminēšanas vērtajiem procesuālajiem nosacījumiem ir saistīts ar informācijas atteikšanu vai atteikumu sniegt informāciju tās pieprasītāja noteiktajā veidā. Pirmkārt, iestādei ir tiesības atteikties sniegt informāciju, ja persona nav izpildījusi obligātos informācijas pieprasījuma nosacījumus.⁶⁰ Tomēr šajā gadījumā iestāde nevar aprobežoties vien ar norādi, ka nav izpildīti obligātie informācijas pieprasījuma nosacījumi. Ja tas iespējams, iestādei ir jānorāda, kas ir jāizpilda informācijas pieprasītājam, lai saņemtu pieprasīto informāciju. Otrs atteikuma pamats ir tas, ka iestādei ir tiesības atteikties sniegt informāciju vai sniegt to informācijas pieprasītāja noteiktajā veidā, "ja informācijas pieprasījums vai tā izpildes nosacījumi nav samērojami ar iestādes rīcībā esošajiem resursiem, proti, informācijas pieprasījuma vai tā izpildes nosacījumu izpildes rezultātā ir apdraudēts iestādes darbs vai citu personu tiesības". Šāds informācijas atteikuma pamats ir jauns, un tas ir svarīgs kā iestādei, tā arī privātpersonai. Atsevišķos gadījumos informācijas pieprasījuma izpilde var būt saistīta ar tik lieliem resursu patēriņiem, ka tas varētu būtiski traucēt iestādes darbu, līdz ar to varētu rasties situācija, ka citu privātpersonu tiesības netiek nodrošinātas, jo ir jāizpilda nesamērīga informācijas pieprasītāja prasība. Trešais informācijas pieprasījuma atteikuma pamats ir tas, ka informācija ir publicēta oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis".⁶¹ Šāds informācijas atteikuma pamats ir svarīgs tajos gadījumos, kad viena veida informācija tiek pieprasīta ļoti bieži un tās atkārtota sniegšana varētu radīt nesamērīgus resursu patēriņus iestādei. Šis jauninājums, kas ir radies Informācijas atklātības likumā pēc pēdējiem grozījumiem, var būt arī par pamatu atteikumam izsūtīt kādu normatīvo aktu vai tā daļu, jo šis normatīvais akts ir publicēts laikrakstā "Latvijas Vēstnesis". Ceturtais informācijas atteikuma gadījums ir saistīts ar to, ka informācijas nav iestādes rīcībā. Šajā gadījumā gan iestāde nevis atsaka, bet atbilstoši Informācijas atklātības likuma 12.panta otrajai daļai informē privātpersonu, kur informācija ir atrodama un, ja tas iestādei ir zināms, kādi ir informācijas saņemšanas nosacījumi.

2.4. Lēmuma par informācijas pieejamības atteikumu neatkarīga izvērtēšana un caurskatīšana

Latvijā viens no svarīgākajiem informācijas atklātības principa īstenošanas uzraudzības mehānismiem ir tiesu sistēma. Atbilstoši Informācijas atklātības likuma 15.pantam iestādes izdoto administratīvo aktu vai veikto faktisko rīcību saistībā ar informācijas atklātības principa īstenošanu var apstrīdēt vai pārsūdzēt Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā. Tas nozīmē, ka faktiski jebkāda veida darbību saistībā ar informācijas sniegšanu var apstrīdēt augstākai iestādei vai pārsūdzēt administratīvajā tiesā. Tas, ka informācijas atklātības principa īstenošanas uzraudzību veic administratīvās tiesas, nevis vispārējās jurisdikcijas tiesas, nodrošina daudz efektīvāku uzraudzības mehānismu. Uz to norāda lietu skaits, ko izskatījušas administratīvās tiesas savas pastāvēšanas laikā salīdzinājumā ar vispārējās jurisdikcijas tiesām laikposmā no Informācijas atklātības likuma pieņemšanas brīža līdz pat administratīvo tiesu darbības uzsākšanai. Vispārējās jurisdikcijas tiesās izskatīto jautājumu skaits par informācijas atklātības jautājumiem ir skaitāms uz roku pirkstiem. Savukārt administratīvajās tiesās informācijas atklātības principa īstenošanas jautājumi ir viens no tiesas ikdienas jautājumiem.

Papildus administratīvajām tiesām informācijas atklātības principa īstenošanas uzraudzību Latvijā īsteno ārpus tiesas neatkarīgs veidojums, pastāv arī sabiedriskā uzraudzība. Latvijā sabiedrisko uzraudzību par informācijas atklātības principa īstenošanu efektīvi veic gan atsevišķi indivīdi, gan arī nevalstiskas organizācijas, piemēram, sabiedrība par atklātību "Delna" un Publiskās politikas uzraudzības asociācija "Godaprāts".⁶² Savukārt par neatkarīgu veidojumu, kas veic informācijas atklātības principa īstenošanas uzraudzību, var uzskatīt Valsts cilvēktiesību biroju, kas atbilstoši Likuma par Valsts cilvēktiesību biroju 2.pantam uzrauga cilvēktiesību, t.sk. tiesību uz informāciju,

īstenošanu. Tomēr, salīdzinot uzraudzības mehānismus, kas radīti, lai uzraudzības informācijas atklātības īstenošanu, var konstatēt, ka šobrīd visefektīvāk darbojas tiesas īstenotā uzraudzība.

Secinājumi

Iepazīstoties ar darbiem, kas veltīti informācijas atklātības principa analīzei, var konstatēt, ka jēdziens "informācijas atklātība" ir neskaidrs un ne vienmēr visiem autoriem nozīmē vienu un to pašu. Informācijas atklātība ir saistīta ar vienu no cilvēka pamattiesībām - vārda brīvību. Tomēr administratīvajās tiesībās jēdziens "informācijas atklātība" iegūst daudz specifiskāku saturu, proti, to saista ar tiesībām uz informācijas pieejamību.

Slepenība kā pretstats informācijas atklātības principam vairākās sabiedrībās tiek uztverta kā nevēlama parādība, jo to uzskata vai nu par morāli, vai tiesiski sliktu uzvedību. Tomēr līdztekus informācijas atklātības principam slepenība ir atradusi savu vietu arī demokrātiskā sabiedrībā. Var pat apgalvot, ka slepenība sekmē demokrātiju tāpēc, ka tā zināmā mērā ir nepieciešama, lai aizsargātu indivīda un sabiedrības tiesības un tiesiskās intereses. Slepenība ir neatņemama un nepieciešama mūsdienu demokrātiskās sabiedrības daļa, ja vien tiek panākta ideāla attiecība starp slepenību un informācijas atklātības principu.

Neraugoties uz visiem labumiem, ko sniedz informācijas atklātības princips indivīdam, valstij un sabiedrībai kopumā, informācijas atklātības princips nav absolūts. Padarot informācijas atklātības principu par absolūtu, tiktu apdraudētas tādas cilvēktiesības kā tiesības uz privāto dzīvi un tiesības uz taisnīgu tiesu. Turklāt informācijas pārmērīgums veicinātu subjektivitāti un diskrimināciju lēmumu pieņemšanā. Tādēļ, tā kā informācijas atklātības princips ir pretrunā ar citām tiesībām, valstīm ir jāierobežo informācijas atklātības princips.

Veids, kā informācijas atklātības princips ir ierobežojams, dažādās valstīs ir atšķirīgs. Tas atkarīgs no katras valsts uzbūves un politikas, ko valsts īsteno informācijas atklātības jomā. Neraugoties uz atšķirībām, kas pastāv starp dažādu valstu tiesību sistēmām, ir iespējams identificēt vispārēju tendenci, lai noteiktu vienotus principus informācijas atklātības principa ierobežošanai. Šīs vispārējās tendences ir atrodamas starptautiskos cilvēktiesību dokumentus. Šajos dokumentos noteiktā informācijas atklātības principa un slepenības attiecība ir minimums, kas jāgarantē katrai starptautiskos cilvēktiesību dokumentus respektējošai valstij. Jebkurš informācijas atklātības principa aizsardzības paplašinājums ir atkarīgs tikai no valsts politiskās gribas to darīt.

Informācija ir būtiska katras personas dzīves neatņemama sastāvdaļa. Dzīvojot sabiedrībā, ir svarīgi zināt tās kārtību, tiesības un morāles normas. Informācija palīdz izdarīt labāku izvēli vai pieņemt labāku spriedumu. Tomēr informācija pati par sevi nav izdzīvošanas līdzeklis. Lai to varētu izmantot, informācijai ir jābūt fiziski un arī saturiski pieejamai. Personai ir jābūt reālai iespējai informāciju saņemt un saprast.

Informācijas pieejamību var nodrošināt divējādi: (1) radot informācijas atklātības principam draudzīgu vidi un (2) radot tiesisku ietvaru, kas nosaka, nodrošina un pat veicina personu izmantot informācijas atklātības principu. Abi šie aspekti ir vienlīdz svarīgi.

Nodrošinot informācijas atklātības principam labvēlīgu vidi, valstij arī jā rūpējas par to, lai radītu tādu tiesisko ietvaru informācijas atklātības principam, kas to ne vien ieviestu, bet arī nodrošinātu un veicinātu. Pirms tiesiskā ietvara veidošanas valstij ir jāizlemj, kāds ir tās mērķis, ieviešot informācijas atklātību. Tādējādi ir svarīgi pārzināt informācijas atklātības principa un "slepenības" teorijas.

Pieņemot normatīvo teoriju, valsts galvenokārt uzsvēr informācijas atklātības principa deklarēšanu normatīvajos aktos, it sevišķi definējot, kas ir pieejams un kas ne. Izvēloties kā alternatīvu uzraudzības teoriju, uzsvars tiek pārcelts uz procesuālu normu radīšanu, kas nodrošina nevainojumu tiesību uz informācijas pieejamību īstenošanu. Šajā gadījumā likums nosaka precīzus termiņus informācijas sniegšanai, paredz valsts varu īstenojošo institūciju rīcību un tās secīgumu un izveido institūcijas, kas uzrauga šā procesa ievērošanu. Visbeidzot, ja tiek pieņemta reālistiskā teorija, valsts tā vietā, lai uzsvērtu normatīvo aktu esību, sāk ar valsts varu īstenojošo institūciju un to prakses pārveidošanu, kā rezultātā vai nu tiek mainīta administratīvā prakse, vai arī tiek pieņemti iekšējie normatīvie akti, kas atspoguļo veicamās izmaiņas administratīvajā praksē. Visas trīs iepriekš minētās teorijas ir pieņemamas demokrātiskā sabiedrībā. Turklāt ir iespējams ne vien izvēlēties vienu no šīm teorijām, bet arī kombinēt tās. Tādā veidā valsts var panākt labāku informācijas atklātības principa ieviešanu, nodrošināšanu un veicināšanu.

Apvienojot labākos visu trīs teoriju ierosinājumus un sekojot Johannesburgas principiem, var nošķirt šādus būtiskus tiesiskos priekšnosacījumus informācijas atklātības principa ieviešanai: (1) valstij ir precīzi jādefinē pieejamās informācijas apjoms; (2) valstij ir jārada mehānismi, kas atbalsta informācijas meklējumus; (3) valstij ir jānosaka priekšnosacījumi informācijas saņemšanai un (4) valstij ir jānodrošina neatkarīga lēmuma par informācijas pieejamības atteikumu izvērtēšana un caurskatīšana.

Latvijas informācijas atklātības principa īstenošanā faktiski ir sekojusi Johannesburgas principiem, radot visus būtiskus tiesiskos priekšnosacījumus informācijas atklātības principa ieviešanai. Izvērtējot detalizēti Latvijas tiesisko regulējumu informācijas atklātības principa īstenošanā, var konstatēt, ka tas ir veidots, apvienojot divas teorijas - normatīvo un uzraudzības teoriju. Tomēr pēc pēdējo grozījumu izdarīšanas Informācijas atklātības likumā ir būtiski palielinājies uzraudzības teorijas iespaids uz informācijas atklātības principa īstenošanu Latvijā. Procesuālie nosacījumi informācijas pieprasīšanai, izsniegšanai un atteikšanai ir ne tikai būtiski mainīti, bet kļuvuši daudz detalizētāki. Tādējādi kopš pēdējo grozījumu izdarīšanas Informācijas atklātības likumā ir būtiski mainījusies Latvijas informācijas atklātības principa īstenošana vismaz normatīvajā līmenī.

¹ Robertson K. G. Secrecy and Open Government. Secrecy and Open Government. Why Governments Want You to Know. London, Macmillan Press Ltd., 1999, p.2.

² Austere L. Informācijas pieejamība valsts un pašvaldību iestādēs. Rīga, 2003 // http://test.delna.lv/uploads/Petijumi_9.pdf.; Sabiedrība par atklātību - "Delna". Informācijas pieejamība valsts un pašvaldību iestādēs. Rīga, 2000 // <http://www.delna.lv/uploads/pr21.pdf>.; Zībārte I. Informācijas pieejamība Eiropas Savienībā un Latvijā // Latvija un Eiropas Savienība, 1999, Nr.13; Informācijas pieejamība Latvijā: Tiesību aktu izvērtējums. Mits M. (jur.red.) // http://www.humanrights.lv/frames_1.htm?menu/hri_1.htm.

³ Mason A. The Relation Between Freedom of Expression and Freedom of Information // Freedom of Expression and Freedom of Information. Oxford, Oxford University Press, 2000, p.233; Maxeiner J.R. Freedom of Information and the EU Data Protection Directive // 48 Fed.Comm.L.J. (Federal Communications Law Journal) 93, December, 1995.

⁴ Martin R., Feldman E. Access to Information in Developing Countries. Transparency International, 1998, p.10.

⁵ Jayawickrama N. The Judicial Application of Human Rights Law. National, Regional and International Jurisprudence. Cambridge, Cambridge University Press, 2002, p.667.

⁶ Martin R., Feldman E. Access to Information in Developing Countries. Transparency International, 1998, p.13.

⁷ Ibidem.

⁸ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā ietvertās tiesības brīvi saņemt informāciju neuzliek valstij pienākumu vākt un izplatīt informāciju pēc pašas gribas (Jayawickrama N. The Judicial Application of Human Rights Law. National, Regional and International Jurisprudence. Cambridge, Cambridge University Press, 2002, p.682). Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietu *Guerra and others v. Italy*, [1998] 26 ECHRR 357, 98/8.

Līdzīgi tiesības saņemt informāciju tiek saprastas arī Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (Nowak M. U.N. Convention on Civil and Political Rights: CCPR Commentary. Kehl am Rhein, N.P. Engel, 1993, p.346).

⁹ Informācijas atklātības princips kā daļa no cilvēktiesībām gan paredz personai tiesības meklēt, saņemt un izplatīt informāciju, tomēr šīs tiesības netiek uzskatītas par tādām, kas uzliek par pienākumu valsts varu īstenojošām institūcijām sniegt informāciju. Sk.: Ragnemalm H. The Community Courts and Openness within the European Union // Yearbook of European Law. Oxford, University Press, 2000, p.19-20.

¹⁰ Sk.: Vildbergs H.J., Feldhūne G. Salīdzinošās konstitucionālās tiesības: atsauces pamattiesībām. Rīga, Latvijas Universitāte, 2001, 60.-61.lpp.

¹¹ Sk. tiesneša *Palm* atsevišķo viedokli, kam pievienojās tiesneši *Bernhardt, Russo, Macdonald, Makarczyk* un *van Dijk* Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietā *Guerra and others v. Italy*, [1998] 26 ECHRR 357, 98/8. Sk. arī: *Appleby and other v. the United Kingdom*, 2003.gada 6.maija spriedums.

¹² Martin R., Feldman E. Access to Information in Developing Countries. Transparency International, 1998, p.13.

¹³ Mason A. The Relation Between Freedom of Expression and Freedom of Information // Freedom of Expression and Freedom of Information. Oxford, Oxford University Press, 2000, p.236.

¹⁴ Daži autori nošķir arī jēdzienus "atklātība" (*transparency*) un "atvērtība" (*openness*). Atvērtība nozīmē, ka valsts pārvalde ir atvērta ārpus sistēmas kontrolei. Savukārt atklātība nozīmē to, ka valsts pārvalde ir veidota tā, lai sabiedrība to varētu kontrolēt. Sk.: European Principles for Public Administration. // SIGMA Papers: No.27, CCNM/SIGMA/PUMA(99)44/REVI, p.11.

¹⁵ Ragnemalm H. The Community Courts and Openness within the European Union // Yearbook of European Law. Oxford, University Press, 2000, p.19.

¹⁶ Harlow C. Freedom of Information and Transparency as Administrative and Constitutional Rights // Yearbook of European Law. Oxford, University Press, 2000, p.285.

¹⁷ Ibidem, p.285-286.

¹⁸ "[I]t involves the deliberate withholding, hiding, or concealment of information in order to prevent someone else from knowing, making use of, or revealing the information". Sk.: Robertson K. G. Secrecy and Open Government. Secrecy and Open Government. Why Governments Want You to Know. London, Macmillan Press Ltd., 1999, p.10.

¹⁹ Ibidem, p.2.

²⁰ Uzraudzības teorija atbilst tam, ko C. Harlow sauc par "kontroles teoriju". Sk.: Harlow C. Freedom of Information and Transparency as Administrative and Constitutional Rights // Yearbook of European Law. Oxford, University Press, 2000, p.290.

²¹ Reālistiskā teorija atbilst tam, ko C. Harlow sauc par "instrumentālo teoriju". Sk.: Harlow C. Freedom of Information and Transparency as Administrative and Constitutional Rights // Yearbook of European Law. Oxford, University Press, 2000, p.290.

²² K.G. Robertson min Paul Craig (sk.: Craig P. Public Law, Sovereignty and Citizenship // R. Blackburn (ed.) Rights of Citizenship. London, Mansell, 1993) kā normatīvās teorijas atbalstītāju. Sk.: Robertson K. G. Secrecy and Open Government. Secrecy and Open Government. Why Governments Want You to Know. London, Macmillan Press Ltd., 1999, p.162.

²³ "[O]penness is good and secrecy is bad". Ibidem, p.9.

²⁴ "[T]here are few, if any, justifications, for keeping information secret". Ibidem, p.9..

²⁵ Ibidem, p.9.

²⁶ K.G. Robertson nosauc M. Weber (sk.: Weber M. Economy and Society. Berkeley, Calif., University of California Press, 1978) un A. Giddens (sk.: Giddens A. The Nation-State and Violence. Vol.II of A Contemporary Critique of Historical Materialism. Cambridge, Polity, 1985) par uzraudzības teorijas atbalstītājiem. Ibidem, p.9, 165.

²⁷ K.G. Robertson pieskaita sevi "reālistu" kategorijai. Ibidem, p.9.

²⁸ "[T]here are almost as many reasons for secrecy as for disclosure". Ibidem, p.9.

²⁹ Ibidem, p.9-10.

³⁰ Ibidem, p.10.; Harlow C. Freedom of Information and Transparency as Administrative and Constitutional Rights // Yearbook of European Law. Oxford, University Press, 2000, p.290.

³¹ Martin R., Feldman E. Access to Information in Developing Countries. Transparency International, 1998, p.10.

³² Sk.: General comment No. 10 (pieņēmusi Eiropas Cilvēktiesību komiteja). Compilation of General Comments and General Recommendations adopted by Human Rights Treaty Bodies, HRI/GEN/1/Rev.6, 12 May 2003 /
[/http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/898586b1dc7b4043c1256a450044f331/ca12c3a4ea8d6c53c1256d500056e56f/\\$FILE/G0341703.doc](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/898586b1dc7b4043c1256a450044f331/ca12c3a4ea8d6c53c1256d500056e56f/$FILE/G0341703.doc).

³³ "A norm cannot be regarded as a "law" unless it is formulated with sufficient precision to enable the citizen to regulate his conduct: he must be able - if need be with appropriate advice - to foresee, to a degree that is reasonable in the circumstances, the consequences which a given action may entail." Sk.: *Tammer v. Estonia*, 2001. gada 6.februāra spriedums, §37.

³⁴ "[A]nd any exceptions to that fundamental principle must be interpreted narrowly". Jayawickrama N. The Judicial Application of Human Rights Law. National, Regional and

International Jurisprudence. Cambridge, Cambridge University Press, 2002, p.711. Sk., piemēram, *Tammer v. Estonia*, 2001. gada 6. februāra spriedums, §59.

³⁵ "[Proportionate to the legitimated aims pursued", "whether the reasons adduced by the national authorities to justify it are "relevant and sufficient"". *Tammer v. Estonia*, 2001.gada 6.februāra spriedums, §61. Sk. arī lietu *Murphy v. Ireland*, 2003. gada 10. jūlija spriedums, §68.

³⁶ "[L]ittle scope under Article 10§ 2 of the Convention for restrictions on political speech or on debate of questions of public interest (...). However, a wider margin of appreciation is generally available to the Contracting States when regulating freedom of expression in relation to matters liable to offend intimate personal convictions within the sphere of morals or, especially, religion. Moreover, as in the field of morals, and perhaps to an even greater degree, there is no uniform European conception of the requirements of "the protection of the rights of others" (...)." *Ibidem*, §67.

³⁷ "[T]o acquire, use and store information is essential for our survival." Birkinshaw P. *Freedom of Information. The Law, the Practice and the Ideal*. London, Butterworths, 1996, p.14.

³⁸ Robertson K. G. *Secrecy and Open Government. Secrecy and Open Government. Why Governments Want You to Know*. London, Macmillan Press Ltd., 1999, p.25. - 39.; Harlow C. *Freedom of Information and Transparency as Administrative and Constitutional Rights // Yearbook of European Law*. Oxford, University Press, 2000, p.290.

³⁹ "[T]he structuring and systematisation of the administration and administrative processes". Harlow C. *Freedom of Information and Transparency as Administrative and Constitutional Rights // Yearbook of European Law*. Oxford, University Press, 2000, p.290.

⁴⁰ Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression, and Access to Information, London, Article 19 // <http://european-convention.eu.int/docs/Treaty/cv00850.en03.pdf>.

⁴¹ Jēdziens "informācija" nozīmē fakta vai ziņas atspoguļojumu. ""Information" means "the representation of a fact (or of a message) for the receiver"." Sk.: *Information // <http://pespmc1.vub.ac.be/ASC/INFORMATION.html>*.

⁴² Jēdziens "dokuments" nozīmē oriģinālu vai oficiālu papīru, kas kaut ko pamato. ""Document" means "an original or official paper relied upon as the basis, proof, or support of anything else"." *Document // <http://www.brainydictionary.com/words/do/document156447.html>*.

⁴³ Martin R., Feldman E. *Access to Information in Developing Countries*. Transparency International, 1998, p.32 - 36.

⁴⁴ Öberg U. *EU Citizens' Right to Know: the Improbable Adoption of a European Freedom of Information Act // Yearbook of European Law*. Oxford, University Press, 2000, p.307.

⁴⁵ Article 10 of the U.K. Freedom of Information Act 2000. *Freedom of Information Act 2000*. The U.K. legislation // <http://www.legislation.hmso.gov.uk/acts/acts2000/2000036.htm>.

⁴⁶ Gerapetritis G. *Right of access to administrative documents // Access to Legal Norms. Proceedings. Multilateral seminar Borovets (Bulgaria). 25-27 November 1998*. Strasbourg, Council of Europe, 2000, p.37.

⁴⁷ "The state is obliged to adopt appropriate measures to give effect to the right to obtain information. These measures (...) shall provide for a right of review of the merits and the validity of the denial by an independent authority, including some form of judicial review of the legality of the denial. The reviewing authority must have the right to examine the information withheld. Independent review mechanism is an indispensable part of a right to free access to information." Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression, and Access to Information, London, Article 14 // <http://european-convention.eu.int/docs/Treaty/cv00850.en03.pdf>.

⁴⁸ Dreifelds J. Par ombudsmeni pasaulē un Latvijas iespējām // Jurista Vārds, 27.04.2000., Nr.17(170), 04.05.2000., Nr.18(171).

⁴⁹ Sk.: Jarinovska K. Par informācijas atklātības principu // Jurista Vārds, 22.10.2002., Nr.21(254).

⁵⁰ Informācijas atklātības likuma 2.panta pirmā daļa, pirms 2005.gada 22.decembrī tika pieņemti un 2006.gada 1.februārī stājās spēkā Grozījumi Informācijas atklātības likumā.

⁵¹ Ievērojot minēto, turpmāk rakstā, runājot par Latvijas valsts varu īstenojošām institūcijām un to pienākumu nodrošināt informāciju, tiks lietots Informācijas atklātības likuma jēdziens "iestāde".

⁵² Satversmes tiesas 2003.gada 23.aprīļa spriedums lietā Nr.2002-20-0103 "Par likuma "Par valsts noslēpumu" 11. panta piektās daļas un Ministru kabineta 1997.gada 25.jūnija noteikumu Nr.226 "Valsts noslēpuma objektu saraksts" XIV nodaļas 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam" // Latvijas Vēstnesis, 24.04.2003., Nr.62.

⁵³ Arī šī tiesību norma ir radusies ar pēdējiem grozījumiem Informācijas atklātības likumā.

⁵⁴ Satversmes tiesas 1999.gada 6.jūlija spriedums lietā Nr.04-02(99) "Par Ministru kabineta noteikumu Nr.46 "Noteikumi par vadības līgumiem" atbilstību Informācijas atklātības likumam" // Latvijas Vēstnesis, 07.07.1999, Nr.221/222.

⁵⁵ Par vispārpieejamās informācijas uzskaiti Informācijas atklātības likums pirms attiecīgo grozījumu izdarīšanas uzskatīja vispārpieejamās dokumentētās informācijas (dokumentu) raksturojošās informācijas, kā dokumenta numurs, dokumenta sastādīšanas datums, dokumenta nosaukums, dokumenta adresāts.

⁵⁶ Lai gan Informācijas atklātības likuma 11.¹panta pirmā daļa nav viennozīmīgi formulēta, proti, interpretējot to gramatiski, var nonākt pie maldīga priekšstata, ka elektroniskie saziņas līdzekļi ir alternatīvs informācijas sniegšanas veids un ka tādēļ informācijas pieprasīšana nav notikt, izmantojot elektroniskos saziņas līdzekļus, jo tie nav minēti Informācijas atklātības likuma 11.panta pirmajā daļā. Tomēr šāds pieņēmums būtu maldīgs un neatbilstu ne sistēmiskajai, ne arī vēsturiskajai interpretācijas metodei. Norāde, ka informāciju sniedz rakstiski un mutvārdos, ir norāde uz informācijas sniegšanas veidu. Tā abos pantos (11.panta pirmajā daļā un 11.¹panta pirmajā daļā) sakrīt. Savukārt norāde 11.¹panta pirmajā daļā uz to, ka iestāde sniedz informāciju, arī izmantojot elektroniskos saziņas līdzekļus, ir norāde par to, ka pirmkārt, jēdziens "rakstveidā" ir jāsaprot plašāk, un, otrkārt, elektronisko saziņas līdzekļu izmantošana ir vēlamā saziņas forma ar personām, jo tā visātrāk nodrošina informāciju informācijas pieprasītājam.

⁵⁷ Informācijas atklātības likuma 11.¹panta ceturrtā daļa.

⁵⁸ Atbilstoši Informācijas atklātības likuma 11.¹panta pirmajai daļai ierobežotas pieejamības informācijas sniedz tikai rakstveidā.

⁵⁹ Informācijas atklātības likuma 10.panta trešā daļa. Šis princips neattiecas uz ierobežotas pieejamības informāciju.

⁶⁰ Informācijas atklātības likuma 11.panta piektā daļa.

⁶¹ Informācijas atklātības likuma 12.panta trešā daļa.

⁶² Konkrētā nevalstiskā organizācija pašlaik gan ir beigusi pastāvēt.